

Kirken *i* dag

TEMA | Alternative kirkerum ude og inde

PinkJesus på Ungdommens Folkemøde Se side 6

Pilgrimsvandring – kirkegang i den store katedral Se side 8

TEMA | Alternative kirkerum ude og inde

Indhold

- 3 **Hvad gør et rum til et kirkerum?**
af Henrik Bundgaard Nielsen
- 4 **Når kirken er på udebane**
af Finn Dyrhagen
- 6 **PinkJesus på Ungdommens Folkemøde**
af Charlotte Cappi Grunnet og Benedikte Sommer
- 8 **Pilgrimsvandring – kirkegang i den store katedral**
af Elisabeth Lidell
- 10 **Livets vej – om betydning og brug af kirkers labyrinter**
af Line Marschner
- 12 **Hornelabyrinten**
af Hanne Wolfsberg
- 13 **Et lille frirum i en travl hverdag**
af Janne Sørensen
- 15 **Kirken som fødselshjælper af en kirkesti**
af Susanne Norsk Leiding
- 16 **Bykirke fik ny kirkeplads med offentligt grønt haverum**
af Ole Larsen
- 18 **Mobil kirke på Mors**
af Arne Silkjær
- 19 **Østervangskirken – en moderne rundkirke**
af Elisabeth Arendt
- 20 **Når hverdagslivet og det sakrale sameksisterer i kirkerummet**
af Maj Bjerre Dalsgaard
- 22 **Bjerning Kirke – måske snart en kirkebygning under forvandling**
af Knud Fink Isaksen
- 24 **Gammel kirke med et nyt revitaliseret kirkerum**
af Cecilie Ahlmann Raaberg
- 26 **Tiny Church – og kunsten at skabe "Simple Churching"**
af Berit Weigand Berg
- 28 **Kunsten at være kirke – glimt fra studietur til Oslo**
af Dorte Kappelgaard og Henrik Bundgaard Nielsen
- 31 **Nyt fra Kirkefondet**

Nr. 4 | December 2021

21. årgang

ISSN 1601-8230

Udgiver: Kirkefondet,
Peter Bangs Vej 5B, 2000 Frederiksberg
Tlf. 33 73 00 33
E-mail: kirkefondet@kirkefondet.dk
www.kirkefondet.dk

Formand: Erik Møllerup
Generalsekretær: Henrik Bundgaard Nielsen

Kirken i dag redigeres af:
Charlotte Lydholm

Temagrube bag nr. 4/2021:
Maj Bjerre Dalsgaard, Line Marschner,
Finn Dyrhagen, Berit Weigand Berg og
Charlotte Lydholm

Layout og produktion:
Jørn Thomsen Elbo A/S, Kolding

Årsabonnement for 2021: Kr. 275,-
Enkeltnumre: Kr. 75,-
Abonnement kan bestilles ved
henvendelse til Kirkefondet

Forsidebillede: Fra Ungdommens
Folkemøde i Valbyparken, hvor folke-
kirkens telt havde en kæmpe kopi af
hovedet af Thorvaldsens Kristus-figur.
Foto: Benedikte Sommer

Henrik Bundgaard Nielsen
generalsekretær i Kirkefondet

Hvad gør et rum til et kirkerum?

Med begrebet "alternative kirkerum" signaleres, at et kirkerum kan være andet og mere end det, vi normalt forbinder med det – et kirkerum i en kirke, som vi kender dem flest her i Danmark – en gammel middelalderkirke med hvidkalkede mure og takkede gavle. For der kan også være kirke og kirkerum andre steder end i traditionelle kirkebygninger. Det kan være i midlertidige lokaler i områder, hvor der endnu ikke er bygget en permanent blivende kirkebygning, og det kan være ude i det fri – i naturen, i et samlingslokale på et plejehjem, i værelset hos en døende eller i den lejrbygning, hvor konfirmanderne er på weekendtur. Dybest handler det om at være kirke der, hvor mennesker er – ikke så meget om at have en blivende fast bygning, et helligsted, som vi kan kalde kirke.

Kirke kan vi have hvor som helst

Når vi vender blikket tilbage til de allerførste kristne, så blev de kaldt "dem, som følger vejen". Som kristen er man altid på vej – i bevægelse – og ikke bundet til et fast sted – et helligsted. En lignende tanke antyder biskop Erik Normann Svendsen i 2006 i en refleksion over teksten fra Johannevangeliet kap. 4 vers 5-26, hvor han skriver, at "Jesus afviser, at den sande tilbedelse af Gud er knyttet til bestemte hellige steder og fastslår, at 'de sande tilbedere skal tilbede Faderen i ånd og sandhed.' Den indsigt gør et kristent menneske fri til at tilbede Gud, når og hvor han vil. Afgørende er ikke stedet, men sindet." Som argument for at sætte kirken fri af sin stedbundethed til den traditionelle fysiske kirkebygning henviser kirkehistorikeren Carsten Bach-Nielsen i Kritisk Forum for Praktisk Teologi (KFPT)

125/2011 til at, "Jesus var en vandreprædikant, der gik fra sted til sted med sine hangarounds, disciplene", ligesom han trækker linien op til Luther, for hvem det er "afgørende, at kristne ikke er bundet til særlige tider og steder... ideelt set kan vi have kirke hvor som helst." Og en anden kirkehistoriker, Jakob Balling, skrev i KFPT 117/2009, at reformationen forkastede "stedhelligheden" og henviste til "ordets suverænitæt".

Markering af rummet som noget særligt

Trods dette så har vi et iboende behov for at markere det hellige, det anderledes og det ophøjede. Ikke fordi "helligstederne gør Gud mere nærværende, men de hjælper os til at være mere nærværende og se det hellige i det almindelige", som pilgrimspræst Elisabeth Lidell skriver i dette nummer af "Kirken i dag". Vi har brug for at markere, at stedet og tiden er noget særligt – og det kan f.eks. ske med den bøn, som bruges af pilgrimsvandrere: "Dette sted og dette øjeblik er dit, Herre. Åbn vore sind for det helliges nærvær..."

Der kan bruges forskellige virkemidler for, at det anderledes og alternative rum opleves som et kirkerum. Arkitekt Maj Dalgaard, projektleder for projektet "Differentieret vedligehold og brug af kirker", beskriver i sin artikel, hvordan der i en omdannet engelsk kirke, der i ugens løb bruges som mødelokale, cafe, posthus mm., om søndagen skabes et højtideligt gudstjenesterum "gennem arkitektoniske virkemidler som funktionel zoneopdeling, lysætning, klar retningsorientering i funktionerne". Måske kan vi også lade ord – f.eks. som en del af et gudstjenesteritual – hjælpe med til at definere rummet – også i det fri – som et kirkerum. Ved indvielsen af kirken i

Renbæk Statsfængsel i 2014 afsluttede biskop Elof Westergaard sin tale med denne bøn:

"Gud, skaber og frelser,
Gør dette hus til din kirke,
Et levende sted.
Lad det blive fyldt af din herlighed,
Dig til ære
Os til gavn.
Amen"

Hvis ordet "hus" blev erstattet med "rum" kunne denne bøn være en god indledning og rammesætter, hver gang der holdes gudstjeneste i et "alternativt kirkerum". ■

Finn Dyrhagen
tidligere provst og præst,
nu vikarpræst m.m.

Når kirken er på udebane

At gudstjenester og kirkelige handlinger hører til i kirken, er ganske oplagt. Spørgsmålet er, om de kun kan foregå i kirken.

Det spørgsmål blev for alvor aktuelt, da en sognepræst fik stillet det på det rigtige tidspunkt (Tove Fergo i juli 2012). Det handlede dengang om mulighed for at foretage vielser uden for kirkerummet, og pludselig vendte kursen og den praksis, som hidtil havde været ufravigelig: i april 2013 besluttede biskopperne, at det fremover godt kunne lade sig gøre – først som en forsøgsordning, siden som en permanent mulighed.

Men hvad med gudstjenester? Her har der i mange år været en tradition for, at de i visse sammenhænge blev afholdt uden for kirken: De kirkelige børne- og ungdomsbewægelser har i årtier afholdt gudstjenester i det fri, både på de store landslejre med adskillige tusinde deltagere, men også i det små. Jeg har afholdt sommerlejr-gudstjenester i spejderregi i det sidste halve århundrede, og først da jeg blev ordineret, blev jeg klar over, at vi burde have søgt biskoppen om tilladelse, især når vi holdt gudstjeneste med nadver. Men mig bekendt har ingen fået påtale for dette brud på folkekirkens regelsæt.

Vigtigere end kirkejuraen er dog de teologiske overvejelser:

- Hvorfor holde gudstjenester uden for kirkens rum?
- Hvornår giver det mening? Og hvordan skaber man et kirkerum?

Hvorfor?

Der er adskillige gode grunde til at gå

uden for kirkens rum i enkelttilfælde: spejdere på sommerlejr – gudstjenester på festivaler og stævner osv. Fordi man her bør være kirke dér, hvor mennesker er. Til daglig giver det god mening at gå hen i kirken, når man vil fejre gudstjeneste sammen med andre, som man ikke tilbringer hverdagen sammen med, men lever man i forvejen tæt sammen i en ramme, giver det lige så meget mening at fejre gudstjeneste sammen dér, hvor man er, i stedet for at gå ud af rammen og ind i en ny. "Kirken skal være, hvor mennesker er", lyder mottoet, som man nemt kan argumentere for, også teologisk. Og har man først én gang oplevet at være med, når spejderne på sommerlejr samles til en lejr-gudstjeneste ved bålpladsen, véd man også, at dette kan selv den bedst tilrettelagte gudstjeneste i den kirke, som ligger 4 km væk, ikke sammenlignes med.

Hvornår?

Men der kan også findes gode grunde til at arrangere særlige kirkerum: høst-gudstjenester i en til lejligheden etableret halmkirke er måske det mest oplagte. Men også friluftsgudstjenester på velegnede steder kan give god mening: lysninger i en skov kan danne rammen om et kirkerum, som kan få menigheden til at opleve forkyndelsen give mening på en anden måde. Da vi i mit gamle sogn besluttede os for at arbejde hen imod et kirkerum midt i

den stationsby, hvor størstedelen af sognet boede, men hvor der aldrig havde været en kirke, fordi byen var omkranset af tre smukke middelalderkirker, begyndte vi med at købe en passende ejendom midt i byen. For at markere begyndelsen på dette arbejde, der skulle tage flere år, besluttede vi at afholde et par friluftsgudstjenester på grunden, og det gav i allerhøjeste grad mening "at kirke" her. I dag står der på stedet en sognegård, hvor det store rum er indviet til kirkeligt brug af biskoppen, og det bruges ved passende lejligheder (fx fastelavn), men kirkelivet i byen tog sin begyndelse med friluftsgudstjenester i haven uden for det hus, vi havde købt.

En anden god grund kan være en særlig lejlighed: Da stationsbyen samledes til en lokal byfest for at ryste byen sammen, besluttede vi at krydre lokal festen med en gudstjeneste, som naturligvis skulle afholdes midt i festlighederne, og derfor afholdt vi en friluftsgudstjeneste ved den lokale sø. Det var ikke søndagens højmesse, som stadig fandt sted i en af vore kirker (det er sjældent, at lokale byfester foregår søndag formiddag), men det var en gudstjeneste, der gav mening i bylivet. Og da der blev afholdt "Himmelske Dage" i København i 2016 – et kirkestævne, der i høj grad foregik i byens rum (i modsætning til tidligere, hvor disse kirkestævner undrer navnet "Danske Kirkedage" havde holdt til inden-

Billede fra et af de årlige middelaldermarkeder i Holbæk, hvor kirken blev bedt om at holde en middelaldermesse i Strandparken blandt de forskellige middelalderaktiviteter.

dørs i haller) – virkede det for mig i den grad oplagt at afholde en "Street Paradedgudstjeneste": en gudstjeneste i byens rum, hvor vi gik gennem byens strøg med et gående jazzband og med fire stop undervejs, hvor de to præster på skift holdt en miniprædiken, inden vi sang en salme og gik videre – og hvor vi ved vejs ende lyste velsignelsen, inden man gik hver til sit i det myldrende byliv. Vi prøvede det samme, da vi ville markere, at kirken også var til stede i Nordhavn med en pinsegudstje-

tilladelse), mens båden sejlede gennem Sydhavnens kanaler: Det var en stor oplevelse at lytte til en prædiken, mens skibet tøffede gennem området – og at opleve, at netop som præsten løftede sine arme for at lyse velsignelsen, gik Langebro op for at vi kunne sejle videre. Det var ganske tilfældigt, men kom til at virke stærkt.

Hvordan?

Det kræver en hel del overvejelser at etablere et kirkerum, men naturligvis

Har man først én gang oplevet at være med, når spejderne på sommerlejr samles til en lejrgudstjeneste ved bålpladsen, véd man også, at dette kan selv den bedst tilrettelagte gudstjeneste i den kirke, som ligger 4 km væk, ikke sammenlignes med.

neste gennem de nybyggede karréer, og det var for mange en anderledes og tankevækkende oplevelse.

Da Kirkefondet i samarbejde med de lokale sogne lejede et skib, som lagde til ved Københavns nye beboelsesområder, der for det meste ligger ned til vandet, havde vi for en uge et "kirkeskib", der kunne fungere som kirke i et splinternyt byrum, og jeg husker med stor glæde den gudstjeneste, vi afholdt søndag formiddag (med biskoppens

afhænger det af de konkrete omstændigheder, hvor meget man får foræret af de givne omstændigheder. I biskoppernes vejledning til rummet omkring en udendørs kirkelig vielse står der: "Det er præstens ansvar at sikre ro og værdighed omkring handlingen. Præsten bør overveje muligheden for et bord, der kan tjene som alter, og gerne et kors." Og jeg har endnu ikke oplevet en gudstjeneste på en spejderlejr, hvor der ikke var et kors, som markerede

kirkerummet – lykkelige er vi, der har et så enkelt symbol! Ligeså er det vigtigt at tænke afgrænsning af rummet med i forberedelserne: En lysning giver en helt anden oplevelse af sammenhæng end et stykke bar mark.

Andre forhold skal man også have afklaret: klokkeringning – musikalsk ledsagelse til salmerne – salmebøger eller trykte ark – forstærkning af lyden (en nødvendighed, hvis man er 50 deltagere eller flere) – præstens påklædning. Det tager tid at få det hele på plads, men alt sammen giver en god anledning til at tænke igennem, hvad der egentlig skal til, for at det, vi gør, bliver en gudstjeneste – overvejelser, som kan gøre os mere bevidste om, hvad en gudstjeneste egentlig er, og som dermed kan være med til at løfte søndagshøjmessens. For eksempel bliver man hurtigt bevidst om, hvorfor evangelieteksterne er så komprimerede, som de er: når man skal tale til en menighed, der står op ude i Guds frie natur, hvor det blæser, og hvor fuglene kvidrer, bliver man mere bevidst om, hvordan man kan sige det samme med færre ord. Og det er jo i grunden ikke så galt! ■

Foto: Dan Møller

**Charlotte Cappi Grunnet
og Benedikte Sommer**
hhv. studenterpræst på Frederiksberg
Campus og teologistuderende

PINKJESUS

på Ungdommens Folkemøde

OMG! Det er dér, vi skal hen

Det suser fra Kalveboderne, solen brager ned fra en blå septemberhimmel, og der lyder en summen af leben og livlige debatter. Unge i sweatshirts og crop tops er kommet på cykel fra nær og busser fra fjern. De skal finde ud af, hvad det samfund, de lever i, er bygget op af. Der er mange telte, og det er svært at vælge, hvor man skal gå hen. De ser Det Kongelige Teaters velourrøde gemakker, hvor man kan blive klædt ud, de ser Politiets telt, hvor man kan blive lagt i håndjern af veltrænede betjente, de lader blikket glide videre hen over små og store organisationer farverige skilte, for så endelig af få øje på folkekirkens stand og tænke: "OMG! Det er dér, vi skal hen!"

Nogenlunde sådan så vores moderate forhåbning ud til, hvordan de unge gerne skulle reagere på vores stand, da vi i et udvalg, forankret i Københavns Stift, skulle i gang med at planlægge, hvordan folkekirkens ansigt udadtil skulle se ud ved det årlige Ungdommens Folkemøde i Valbyparken. Et folkemøde, hvor omkring 25.000 unge mennesker kommer for at tale og diskutere samfund og samtid, og for at møde og blive klogere på 85 bærende samfundsaktører.

En bunke sten

I år skulle folkekirken, sammen med en håndfuld andre organisationer, arbejde med temaet trivsel. Vi fandt det oplagt at bruge temaet til at sætte fokus på en af kirkens kerneydelser: Sjælesorgsamtalen. Tilbuddet, der findes i hvert et sogn landet over, tilgængeligt

for alle, men som langt fra alle er bevidste om findes. Navnlig ikke den unge generation. Ifølge en undersøgelse fra i år foretaget for Folkekirken Vesterbro har blot 14 % af de unge, som overvejer at søge hjælp til at håndtere tanker og bekymringer, tænkt på at tale med en præst. Opgaven var altså at vise, at kirken er et godt sted at komme med sine tanker. Vi ville skabe et interaktivt rum, der indbød til dybere samtaler, og som samtidig ville vække nysgerrighed og vise, at kirken ikke er så hvidkalket, som nogen måske tror. Det skabte en del hovedbrud i det lille udvalg.

Vi besluttede os for en øvelse, hvor man skal bære sten fra én bunke til en anden. Stenens tyngde repræsenterer en byrde, man gerne vil smide fra sig. En oldgammel tanke, der findes i mangfoldige versioner – blandt andet på pilgrimsruten Camino de Santiago, hvor man kan medbringe en sten hjemmefra for at smide den fra sig ved Cruz de Ferro. Tanken om at blive lettet for sine byrder talte ind i omfattende

undersøgelser af unges mistrivsel og passede til det, vi ville vise i år: At der er et sted at gå hen med de byrder, vi alle, bestemt også de unge, bærer rundt på og tynges af.

Men der manglede stadig noget til at løfte denne øvelse fra at være en, ja, bunke sten på jorden og op til noget mere iøjnefaldende, mere dragende. Vi manglede den originale idé.

Lyngvild-effekten

Da vi indså, at der skulle en skævere hjerne på sagen, faldt vores første tanke på kunstneren Jim Lyngvild, som tidligere har givet bibelske fortællinger nye og opsigtsvækkende udtryk.

Vi besøgte Jim på hans fynske vikingeborg og beskrev vores ønske om et interaktivt element med blikfang og ud fra stikordene: ungdom, kristendom og byrder. Det kreative maskinrum begyndte at buldre, og tandhjulene spandt. Efter 15 minutter stod idéen lysende klar og så godt som skåret ud i pink skumpap: "Kommer til mig" står der mejslet ind på soklen til Thorvaldsens favnende Kristusfigur i Københavns Domkirke. Skriftstedet er Matt. 11,28, og det fortsætter: "Alle I, som slider jer trætte og bærer tunge byrder, og jeg vil give jer hvile". Det var arbejdstitlen; Den asatroende kunne sin bibel, og han så det for sig: Kristushovedet, en kopi af Thorvaldsens, skulle brage op af jorden, som om resten af kroppen stadig lå gemt under overfladen. Han skulle opstå for de unge. Til ham kunne de komme med deres byrder – repræsenteret ved sten – og lægge dem fra sig.

Udvalget for Ungdommens Folkemøde er forankret i Københavns Stifts Ungeudvalg og består af teologistuderende Benedikte Sommer og Christian Bro og studenterpræsterne på Frederiksberg, Søren Bruun og Charlotte Grunnet.

Foto: Sille Arendt

Foto: Benedikte Sommer

Alt blev tilrettelagt og mange forberedelser fulgte. Jim selv ville ikke have noget for sit arbejde, for som han siger: »Jeg bliver bare glad, hver gang folk tror på noget, der er større end dem selv. Jeg er ligeglad med, om folk er kristne, muslimer eller tror på Odin. Jeg elsker bare, når folk tænker lidt længere over livet og tror på noget andet end deres iPhone.«

Et anderledes kirkerum

Ungdommens Folkemøde oprandt, og Danmarks ungdom piblede ind over plænen. I et fjernt hjørne lå folkekirkenes telt med et 2,5 meter højt Kristushoved, der lyste lyserødt og tillokkende. Når man nærmede sig teltet, blev man først mødt af en stor bunke pink sten og et skilt: ”Tag en sten, følg stien og let dit hjerte” og præster, der forklarede, at man kunne lægge sine byrder og bekymringer ind i stenen, følge en lyserød sti ind i teltet, nå frem til Kristus og lægge stenen fra sig. Forhåbentlig ville man blive lettere i mere end en forstand, når man lod stenen falde fra hånden – og måske hjertet.

Når byrden var lagt, fik de unge et stykke bladguld, som de kunne sætte på hinanden, sig selv eller Kristus. Langt de fleste valgte at bidrage til, at

Kristus gradvist forgyldtes i løbet af festivaldagene.

Den enormt store tilstrømning til teltet og Kristushovedets delvise forvandling fra pink til guld gjorde det synligt, at den enkelte ikke er alene om at bære byrder og have bekymringer, og at der er et fælles sted at henvende sig. Teltet blev et anderledes kirkerum.

Tunge sten og sjælesorg

Beredvillige folkekirkepræster og teologistuderende stod klar til at tage den samtale, som øvelsen – den lille pilgrimsvandring – igangsatte hos mange. De fleste unge tog sig god tid, de lod ikke bare stenen falde med det samme. Og når den faldt, stod de ofte tilbage lidt stille. Der skabtes helt tydeligt et rum for eftertanke og et rum, hvor en dybere samtale lå lige for.

De unge deltog på mange forskellige måder og havde mange historier. Der var dem, der ledte efter den største sten og spurgte, om de måtte gå flere gange. Der var dem, der foretrak at bære en sten på vegne af en anden. Nogle talte frit, mens venner var der. En ung fyr forklarede, at han havde gjort noget over for sin bedste ven, som han bitterligt fortrød. Han lagde derfor den skyld, han bar på, ind i stenen og håbede på tilgivelse. En ung

lesbisk kvinde med fortid i en frikirke fortalte, at hun ikke kunne holde ud at komme i en kirke mere efter den fordommelse af sin seksualitet, hun en gang havde mødt. Men dér, under halvtag med PinkJesus, kunne hun være. Det ”kirkerum” kunne hun nærme sig uden at føle sig forkert. Der var en del unge, der kom og havde slidt sig trætte og fortalte om den store udmattelse, stress og angst ved at skulle præstere på både uddannelsen og mange andre fronter. Andre igen brugte Kristushovedet som et sted til at bede en bøn og sende en tanke til den, de havde mistet.

PinkJesus afterlife

Jesus lod i den grad de unge komme til sig, de to dage folkemødet varede, og derfra gik den videre færd per trailer igennem Københavns gader. Folk måbede og filmede, da det kæmpe-mæssige Kristushoved rullede ned ad Istedgade, og snart havde PinkJesus fået sit eget liv på de sociale medier. Ikke et dårligt sted for en sand influencer. I dag står hovedet permanent i uKirke, Københavns ungdomskirke, som en nytolkning anno 2021 af Thorvaldsens Kristusfigur i Københavns Domkirke fra 1829. Det taler godt sammen! ■

Elisabeth Lidell
pilgrimspræst

Pilgrimsvandring – kirkegang i den store katedral

'I naturen er man tæt ved Guds hjerte'. Ikke bare H. C. Andersen skriver dette, men rigtig mange mennesker har deres første erfaring af Gud fra naturen. De allerfleste fortællinger i Bibelen foregår under åben himmel: på bjerget, på vejen, på græsset, ved søen osv. Alt levende prædiker til Guds ære. Jorden frembringer de dejligste farver og dufte, fuglene synger, humlebieerne brummer, og skovens træer danner hvælvingerne i naturens katedral, hvor der er højt til loftet. Naturen åbner for en religiøs dimension, og sådan kan der skabes et helligt rum i det fri.

Naturen får os til at tænke på Paradis

Som pilgrimme vandrer vi i naturen og glæder os over skaberværket. Vi undrer os og føler os taknemmelige over for livets gratis gaver – i sidste instans Gud, 'Himlens og jordens skaber', som kommer til udtryk i lovprisning undervejs, måske i form af en bøn, en bibeltekst eller en salme. Na-

turen omgiver os ikke kun, men går gennem os og er uløseligt bundet sammen med alle mennesker og alt levende. Det giver os en forståelse og ansvar for jorden, vi vandrer på – og for vores plads i kosmos. Ude i det fri, hvor der er højt til himlen, går vi på hellig jord og bliver hele tiden mindet om vores medansvar for miljøet. Det hellige er ikke langt væk, fjernt fra vores egen virkelighed og hverdag. Naturen får os til at tænke på Paradis. Skove, marker, enge, bakker, åer og hav, skyerne på himlen, lys og mørke, sol og stjerner, alt sammen giver det dunkle mindelser om verdens skabelse: Paradiset, som vi kommer fra, og som vi efter endt jordisk vandring vender tilbage til. Sådan prædiker naturen på sin egen måde om Guds storhed, om livets under.

Det hellige

I alle kulturer og religioner finder vi oplevelser og erfaringer, knyttet til det hellige, det anderledes. Selve ordet 'hellig' peger på noget guddommeligt. I 'Fadervor' beder vi med ordene: "Helliget blive dit navn". Vi bekender os til 'den hellige, almindelige kirke'. Og i det oldkirkelige nadverritual synger vi: "Hellig, hellig, hellig er Her-

menhæng. Helligstederne gør ikke Gud mere nærværende, men hjælper os til at være mere nærværende og se det hellige i det almindelige.

Hvad er så forskellen på et almindeligt rum og et helligsted? Hvad mener vi med hellig, udover at det rummer en overskridelse af det almindelige? Det hellige kan forstås som det højeste og sandeste udtryk for en virkelighed, hvor det guddommelige nærvær gennemstråler og transformerer hverdagen. En oplevelse af det hellige kan ryste os og indgive os ærefrygt. Eller oplevelsen af det hellige som en mere lavmælt oplevelse, et guddommeligt nærvær, som er mere og større end os og den sanselige verden: Altså en erfaring af det hellige, hvor vi ser klart, om end stykkevist og delt, hvem vi er og hvor vi hører hjemme, hvor vi erfarer en større mening med vores liv.

Findes der helligsteder?

Fra gammel tid var pilgrimsvandringens mål netop helligstedet, katedralen ved pilgrimsrutens endepunkt, hvor den eller de særlige hellige relikvier var opbevaret. I folkekirken tror vi ikke på helgener og relikvier. Martin Luther talte i stedet om de indre relikvier, som er så værdifulde, at de ikke kan opbevares i guld, sølv eller silke, men kun i menneskets hjerte!

Findes der da autentiske steder med særlige egenskaber? I Middelalderen var der mange sådanne helligsteder, hellige kilder, kirker med relikvier, katedraler, grave osv., hvor ens bønner i særlig grad blev hørt. Hvor man kun-

Ude i det fri, hvor der er højt til himlen, går vi på hellig jord og bliver hele tiden mindet om vores medansvar for miljøet.

turen omgiver os ikke kun, men går gennem os og er uløseligt bundet sammen med alle mennesker og alt levende. Det giver os en forståelse og ansvar for jorden, vi vandrer på – og for vores plads i kosmos. Ude i det fri,

ren, Gud den Almægtige, Himlen og jorden er fuld af din herlighed". På dansk finder vi ordet i hel, helbred, held, helgen, helse og hil. Den hellige vej, kirkegangen er den vej, hvor vort livs brogede vandring kan ses i sam-

ne opleve helbredelse på krop og sjæl. En slags hotline til Vorherre, hvor himlen var tynd, og mennesket var Gud nær. Helligstedet var 'Sanctuary'.

Men Guds ånd, Helligånden kan ikke bindes eller låses til nogen genstand. Guds nærvær er i sakramentet, de hellige handlinger: dåb og nadver. Også i vores almindelige hverdag, for Gud er konkret og altid til stede. Det er hverken ufatteligt eller fjernt. "Nej, ordet er os ganske nær, i din mund og i dit hjerte, så vi kan følge det."

(5 Mos 30, 14).

I Bibelen findes en dejlig beretning (1 Mos 28, 10-17) om Jakob, der er på rejse, lægger sig til at sove i det fri og drømmer om engle, der vandrer op og ned ad en Himmelstige. Da han vågner næste morgen, udbryder han: Jeg vidste ikke, at dette var et helligt sted! På samme måde erfarer Moses det ved den brændende tornebusk, hvor Gud siger til ham: Tag dine sko af, du står på hellig jord! (2 Mos 3,5) Lige siden min barndom har jeg følt denne ærefrygt for livet, sammenhængen med naturen, skaberværket, alt, der går op i en højere enhed, "una mystica", Guds grønne katedral. Den fysiske verden er en del af Guds skaberværk. "I ham lever vi og ånder vi og er vi" (Apostl. Gern. 17,28) Og vandrer i hverdagens gader, som i en højtidelig kirke... Livet i sig selv er helligt. På en fødestue på Herlev Hospital eller på vandring i Mols Bjerge kan vi erfare undere.

Det hellige rum

Hvert forår og efterår har jeg ledet en vandring i Silkeborgskovene. Det er Silkeborg Økumeniske Pilgrimsfællesskab, som inviterer hertil og lægger en rute på ca. 20 km ad smukke skovstier i Danmarks største søområde med Almind sø, Silkeborg Langsø, Brassø, Borsø, Julsø, Slånsø og Ørnsø. Et naturskønt område, kædet sammen af Gudenåen.

Den tur, jeg her vil fortælle om, fandt sted den 1. maj. Skoven var bristefærdig med knopper, og efter en morgenandagt i Mariehøj Kirke vandrede vi – en snes pilgrimme – af sted. Den første strækning gik vi i stilhed og glædede os over solens glimt i sø-

Foto: Elisabeth Arendt

erne, fuglenes sang og muldjordens dufte. Efter en times vandring og kort pause fortsatte vi med at gå, mens vi drøftede et eksistentielt tema med en medvandrer. Sådan skifter vi i løbet af dagen: walk-and-talk, to og to, afløst af stille, meditativ vandring. På den måde får vi føde til både hoved og hjerte. Efter frokostpausen med de medbragte madpakker gik vi videre til det sted, hvor vi skulle holde nadver i det fri. Stedet hedder Vesterskoven, og efter at have besteg 177 trappetrin nåede vi Hostrup Bænk. Deroppe bad jeg folk lægge sig ned på jorden og være helt stille. Det var ikke planlagt, men en pludselig indskydelse. I starten hørte vi lidt raslen af blade, en lynlås, der blev lukket... Men efter et par minutter kunne vi bogstaveligt talt høre skoven springe ud: bøgetræernes knopper eksploderede i små knald. Vi befandt os midt i skaberværket! Hvorpå det behagede to sangdrosler at synge duet – som prælude til vores altergang. Sådan kommunikerede Gud til os gennem skaberværket. Og lige der, midt i Vorherres store katedral, blev skoven et 'thin place', et sted,

hvor vi ifølge keltisk tradition er nærmere himlen. "Herren er i sandhed på dette sted, og jeg vidste det ikke... Det er jo selve Guds hus, det er himlens port" (5 Mos 28, 16-17).

Derefter lød indgangsbønnen fra Den lille Pilgrimsbog:

"Dette sted og dette øjeblik er dit, Herre. Åbn vore sind for det helliges nærvær i vore kroppes hvile..."

STILHED

I vore sjæles stilhed....

STILHED

I jorden, som bærer os....

STILHED

I luften, vi indånder....

STILHED

I vindens berøring....

STILHED

Du omgiver os, Gud, på alle sider!
Amen"

Efter indstiftelsesordene smagte vi Bodils hjemmebagte brød og den gode rødvin. Sådan blev Bibelens ord levende: "Smag og se, at Herren er god!" (Davids Salme 34, 9) ■

Foto: Naja Algreen Suhr

Line Marschner

kunsthistoriker og ph.d. i teologi med kirkearkitektur som forskningsområde

Livets vej

Om betydning og brug af kirkers labyrinter

De fleste kulturture, der besøger San Vitale-kirken i den norditalienske by Ravenna, vender blikket opad for at beundre de farvestrålende byzantinske mosaikker, der pryder kirkens vægge og loft. Hvis man derimod retter opmærksomheden nedad, vil man i gulvets "opus sectile" – dets mønstrede flade af farvede marmorsten – få øje på en labyrint. Med en diameter på omkring 3,4 m er den akkurat stor nok til, at fødder i nutidens størrelse kan vandre i de snoede gange. San Vitales gulvlabyrint er fra kirkens opførelse i år 548-49. Man kender til kirkelabyrinter allerede fra 300-tallet, men denne labyrint er det ældste bevarede eksemplar i kristne kirker. Der findes til gengæld et relativt stort antal i oldkristne og middelalderlige franske og italienske kirker. Hvilken betydning har de, og hvordan blev de brugt?

Labyrintens mytiske grundstof

At labyrinter har ophav i hedenske kulturer var velkendt for datidens kirkelige bygherrer, men udgjorde øjensynlig ikke noget problem. Tværtimod er labyrintens forbindelse til den græske myte om Theseus og Ariadne ofte fremhævet i labyrinterne gennem indskrifter eller billeder. På en søjle i valfartskirken San Martino i Lucca finder man således en labyrint, hvis reliefskarne gange kan 'vandles' med

øjnene eller fingeren, og som i en led-sagende indskrift forbindes til Daedalus' labyrint i den græske mytologi. Ifølge denne myte lod kong Minos Daedalus, Ikaros' far, bygge en labyrint til indespærring af Minotaurus, et tyreuhyre der modtog menneskeofre. Ifølge sagnet drog helten Theseus ind i labyrintens irgange for at overvinde uhyret. Han dræbte Minotaurus, men slap kun ud igen takket være Ariadnes, hvis kærlighed til ham og ledetråd gennem labyrintens gange frelste ham.

Labyrintens mytiske grundstof er på denne måde flertydigt. Det har at gøre med mørkets overvindelse – om laby-

rinten som et redskab til at stække negative kræfter. Det har samtidig med skæbneveje at gøre: med eksistentielle processer, hvor livet vindes gennem at se mørket i øjnene. Labyrinten repræsenterer i den forstand en indvielsesvej, hvortil der knytter sig den betydningsfulde pointe, at målet ikke alene nås gennem viljestyrke, men også modtagelighed. Helten Theseus overlever, fordi han lader sig føre af Ariadnes hjælp og kærlighed. Når labyrinten herefter bruges i kirker og fortolkes i lyset af kristendommen og af Kristi kærlighed til mennesker, åbenbarer den endnu dybere betydningslag.

Foto: Jeff Seward, labyrinthos.net

Chartres-labyrinten er en attraktion, som folk valfarter til. Katedralens gulv er almindeligvis dækket af stole, men såfremt det er muligt, ryddes gulvfladen hver fredag i perioden mellem faste og Allehelgen, så besøgende kan bruge labyrinten til meditativ vandring.

Livets vej

De labyrinter, vi møder i ældre kristne kirker, er alle af den såkaldte unicursale type; det vil sige labyrinter med én gennemgående vej, der i et bugtet forløb munder ud i et centrum. Multicursale labyrinter derimod består af en vej, men primært af vildveje. På engelsk skelner man sprogligt mellem disse to typer, der henholdsvis betegnes labyrinth og maze.

De kristne labyrinter er ikke vildveje at fortæbes i eller gåder at løse. De er veje at gå, og selv om vejen gennem labyrinten er lagt sådan, at den oftere leder udefter end direkte mod centrum, så er den uløseligt knyttet til sit mål. Dens aktualitet i kristendommen står og falder med denne vigtige skelnen. Her er det således labyrintens insisterende pointe, at hvis man vandrer ad sin livsvej i modtagelighed for Kristi kærlighed og hjælp, når man frem – også selv om vejen er uigenemskuelig og lang, og målet tabes af syne undervejs.

Symbolisk pilgrimsrejse

Katedralen i Chartres kan fremvise en af den kristne kulturs smukkeste labyrinter. Den er fra kirkens opførelse i begyndelsen af 1200-tallet og ligger i flisegulvet. Med en diameter på 12,88 strækker den sig over hele midterskibet. I et ordnet, men uigenemskueligt forløb bevæger labyrintgangen sig 261,5 meter mod det roseformede centrum. En labyrint af Chartres-eksemplarets størrelse er utvivlsomt anlagt til at bruge dynamisk. Traditionelt er de franske kirkelabyrinter omtalt som 'chemins de Jerusalem' – Jerusalem-veje – og der er vidnesbyrd om, hvordan præster og pilgrimme har vandret i de snørklede gange til fods eller på knæ. Hvor langt tilbage i tiden sådanne praksisser har udfoldet sig, er uvist. Allerede i højmiddelalderen har labyrinter dog givet været opfattet som en symbolsk pilgrimsrejse. I lighed med konkret pilgrimsfærd får labyrintens pilgrimsfærd sin betydningsdybde, hvis den opfattes som en åndelig rejse og som et symbol på livets vej. Man går mod graven i labyrintens centrum, og har man vandret med Kristus, kan man gå ud til "en opstandelse, der ligner hans" (Romerbrevet 6,5).

I hvilken udstrækning labyrinter har været brugt i kirkens daglige kontemplative liv, ved man imidlertid

Labyrinten på Hesselager Kirkes hvælv.

ikke. Man ved dog fra optegnelser i andre nordfranske katedraler, at labyrinterne fra høj- og senmiddelalderen her spillede en rolle ved påskefejringen. Kirkens præster udførte en rituel dans ind til labyrintens midte og ud igen. Dansen involverede boldspillet 'pilota', idet de undervejs kastede en lille bold til hinanden, "formentlig som symbol for det at bringe sin sjæl med sig", som det lyder i Hans Jørgen Frederiksen's fine fortolkning.

Nordiske kirkelabyrinter

For at opleve labyrinter fra ældre hedensk og kristen tid er det ikke nødvendigt at tage til Mellem- eller Syd-europa. Norden er faktisk ganske rig på labyrinter. De er af en særlig form, der går under betegnelsen 'trojaborge'. En del findes ved kirker som udendørs stenlabyrinter, der menes at være fra 1300-tallet, men kan være langt ældre. Andre findes som kalkmalerier, hvoraf mange antages at være fra 1400-tallet. I danske middelalderkirker er der registreret 12 labyrinter i kalkmalerierne, hvoraf kun 5 er synlige i dag (Gevninge Kirke, Vor Frue i Skive, Hesselager og Roerslev). Mens labyrinterne i Gevninge og Hesselager er 40-50 cm, får man svært ved at overse Roerslev Kirkes smukke eksemplar, der strækker sig 125 x 110 cm over korbuen. En del af de nordiske kirkelabyrinter ser ud til at have tjent som 'apotropaia' – symboler til at afværge ondt. En labyrint på Hesselager Kirkes hvælv knyttes gennem en indskrift direkte til Jomfru Maria, men en almen forbindelse mellem danske kirkelabyrinter og en tro på Marias beskyttende kraft og vejvisende kærlighed kan ikke påvises. På grund af de nordiske labyrinters sær-

egne form antages de ikke at være direkte inspireret af kristne labyrinter i f.eks. Chartres, men i lighed med disse at have rødder i langt ældre praksisser i vores kulturområde.

Fornyet brug af kirkelabyrinter

Det kraftfulde udtryk ved Chartres-labyrinten gør den også i nutiden til en attraktion, som folk valfarter til. Katedralens gulv er almindeligvis dækket af stole, men såfremt det er muligt, ryddes gulvfladen hver fredag i perioden mellem faste og Allehelgen, så besøgende kan bruge labyrinten til meditativ vandring. Hvis man kaster sig ud i øvelsen, vil man kunne erfare, at labyrinter ikke alene er fascinerende kulturhistoriske vidnesbyrd. De er også kropsligt-meditative redskaber, der kan kvittere med forbløffende styrke. Når man vandrer i modtagelighed og bevidsthed om, at et højere nærvær 'vandrer med', kan man på det forunderligste opleve, hvordan vandringen kalder én til nærvær i nuet, og at en dybere forståelse af tilværelsens store og små forhold kan åbne sig. ■

Kilder:

Frederiksen, Hans Jørgen: "Valfart i middelalderen – et symbolsk og kunstnerisk udtryk", i: Kirken i dag 1/2003.

Kraft, John og Jeff Saward: "Nordic Church Labyrinths", i: Caerdroia 24/1991. Revideret og opdateret 2005.

Matthews, W. H.: Mazes and Labyrinths, 1922.

Saward, Jeff, "Gotland Trojaborgs", hentet på www.labyrinthos.net.

Foto: Lars Skaaning

Hanne Wolfsberg
menighedsrådsformand i Horne Sogn

Hornelabyrinten

Pinsedag, 4. juni 2017 indviede vi ved en udendørs gudstjeneste Hornelabyrinten. Med Grundtvigs salme i sind og krop "Det ånder himmelsk over støvet, det vifter hjemligt gennem løvet", inviterede vi efter gudstjenesten menigheden til at gå i Hornelabyrinten. Alle ved kirken var vi spændte på, hvordan folk i sognet tog imod dette nye initiativ. Og vi har nu fotos fra indvielsen, hvor mange mennesker på én gang går i labyrinten, så vi åndede lettede op.

Der gik nogle år, fra ideen blev plantet i os, til Hornelabyrinten nu ligger og er rund sammen med den oprindelige rundkirke. Ved en pilgrimsvandring fra kirken til skovgudstjeneste i Dyreborg fulgtes jeg med en kvinde. Jeg fortalte hende om vores kristne meditation i kirken hver torsdag kl. 17, og hun fortalte mig om labyrinten i domkirken i Chartres, som hun havde gået i.

Ved kirken syntes vi alle, efterhånden som vi skaffede os mere viden om den korte pilgrimsvandring i labyrinter, at en labyrint på vores kirkegård ville være en fin tilføjelse til alt, hvad der foregår i kirken. Kirkens gravere var med i planlægningen, som mødte en konkret modstand i økonomien. Materialer plus anlæg beregnede vi til nogle hundrede tusinde. Som kirke

Foto: Bjarne Grønbeek

har vi ikke samme adgang til at søge fondsmidler, som andre institutioner. Og de fonde, vi kunne søge midler fra, afviste os stort set. Måske fordi ideen var for skør og udfordrende til Den Danske Folkekirke.

Afvisningen fik os ikke til at opgive. Lige over for kirken ligger en rekreativ have, Sørensen Have. Der lagde vi så på papiret Hornelabyrinten og fik Lokalrådet med. Ejeren af jordlodet har doneret brugen til byen, men viste sig ikke interesseret i en blivende labyrint.

Inspiration til labyrinten

Min mand og jeg tog til Chartres, hvor labyrinten bliver gjort tilgængelig hver fredag eftermiddag. Bænke flyttes, og mennesker vandrer igen den korte pilgrimsvandring som for tusind år siden, da kirken blev bygget. Ankommet til den vældige katedral stod det os hurtigt klart, at renoveringen af dele af kirken betød, at labyrinten var dækket til.

I græsset uden for kirken opdagede vi en simpel labyrint af græs og grus. Den tog vi billeder af. Ved næste menighedsrådsmøde viste jeg et billede af denne labyrint. Kvinden, der oprindeligt havde sæt ideen i os, havde også givet os en stiliseret tegning af Chartres-labyrinten. Tegning og foto fik vores gravere til at udbryde: "Det kan vi da sagtens lave. Og det koster højst et par tusind." Vi forlod alle opstemte mødet.

Gudstjeneste, meditation og pilgrimsvandring

Der findes ingen rigtige og ingen forkerte måder at gå i labyrinten på. Men der findes forskellige virkninger af vandringen. Mennesker i alle aldre kan gå i den. Stil ingen betingelser og ønsk ikke et bestemt resultat. Sæt hjertet før forstanden. Det er Hornelabyrinten, der indbyder alle ved sin åbne ind-

Foto: Lars Skaaning

gang. Man stiller sig blot foran den et øjeblik, og går så ind. En kort bøn kan tages med og følge den rolige vandring mod centrum. Ved i stilhed at lade fødderne bygge bro mellem den ydre og indre verden, krop og ånd, åbnes for muligheden af at erfare Guds nærvær. Enkelhed og mysterium i ét. Man kan gentage den korte pilgrimsvandring og opdager så måske, at længslen efter gentagelse kan blive en drivkraft. Horne Rundkirke indbyder til gentagelse af gudstjeneste, meditation og pilgrimsvandring.

Hvert år i juli og august på tirsdage fra 19-20.30 indbyder kirken til eksistenssamtaler på kirkegården, kaffe og labyrintvandring. Turister finder ofte frem til os. Vandringen i labyrinten ledsages af kirkeklokkernes ringen solen ned, og vi afslutter med en bøn.

Anlæggelsen af Hornelabyrinten er også et bevidst forsøg på at gøre kirkegården på landet til et mødested. Ved en stor undersøgelse af folkekirkens betydning for befolkningen kom det frem, at kirkegården er mindst lige så betydningsfuld som kirken.

Interessen for Hornelabyrinten er stor, og vi får en del henvendelser fra andre kirker. I kirken har vi en folder om Hornelabyrinten, vore besøgende er velkomne til at tage med. ■

Janne Sørensen
kirkegårdsleder på Paarup Kirkegård

Et lille frirum i en travl hverdag

I oktober 2020 indviede man en labyrint på Paarup Kirkegård ved Odense

Førhen var Paarup blot en lille landsby, omkranset af marker, med sin kirke placeret på toppen af bakken på den lille landsbykirkegård. Paarup er ”vokset sammen” med Odense, og Paarup Sogn er i dag et stort sogn med ca. 10.850 sognebørn. Ligeledes er kirkegården vokset, fra en almindelig landsbykirkegård, til nu at være en ca. 5,3 ha stor kirkegård.

Paarup Kirkegård ligger fortsat flot projekteret i det svungne terræn med den gamle og store smukke kirke på toppen af sin bakke. Kirkegården blev i forbindelse med endnu en udvidelse i 1980'erne projekteret, nu også med skov, sø og eng i sammenhæng med den oprindelige gamle del af kirkegården.

Ønsket om en labyrint

Jeg blev i 2015 ansat som kirkegårds-

leder på kirkegården. Et job som jeg trives rigtig godt i. Her får man nemlig lov til at byde ind med at udvikle og tage vare på denne smukke plet.

Jeg har siden 1986 arbejdet med kirkegårdsdrift, det har altid været et ønske for mig en dag at lave en labyrint. På Paarup Kirkegård bød muligheden sig. Da jeg kom og viste dem min projekttegning af labyrinten tilbage i marts 2018, var der stor opbakning i menighedsrådet. Min daværende kirkegårdsudvalgsformand, syntes også det kunne være en mulighed eventuelt at bruge den som begravelsesplads. Så det besluttede vi at gå videre med.

I august 2019 anlagde vi labyrinten på kirkegården på en nøje udvalgt plet, hvor der er mulighed for et godt udsyn fra den opsatte plint i midten af

labyrinten. Plinten er støbt i cement, og labyrinten er udført i helt enkle materialer: brosten og græs.

Tanken med labyrinten

Tanken med labyrinten har vi beskrevet som følgende: ”En mulighed for åndelig fordybelse, meditativ stilhed, en lille pilgrimsfærd, hvor man kan lade sig lede en tur rundt til labyrintens midte. Et lille frirum i en travl hverdag med tid til eftertanke og en visuel oplevelse i smukke omgivelser.”

I forbindelse med ønsket om urnesættelser i labyrinten, fik det nye gravafsnit i den yderste ring også navnet ”Mindelunden”. Den yderste ring i labyrinten blev nu således en ”lukket” ring med ønsket om at anvende den til

Fortsættes næste side ►

urnenedsættelser. Med andre ord er denne ring ikke en del af labyrintens gangareal.

Vi holdt en lille stille indvielse af Labyrinten/Mindelunden i september 2020 i forbindelse med vores høstgudstjeneste.

Hvordan blev labyrinten så og virker den?

Vi er rigtig glade for vores labyrint, og den bliver særdeles flittig brugt, i særdeleshed i corona-tiden. Både børn og voksne har stor glæde af denne tur gennem de snørklede stier til labyrintens midte for et lille pusterum og et smukt kig ud over kirkegården.

Vi har efterfølgende taget labyrinten i brug til urnenedsættelser i græsset i den yderste cirkel og det fungerer også rigtig fint! Der er ingen markering af de enkelte grave i cirklen. Nedsættelser af urner foretages med deltagelse af nærmeste familie. Gravstedet kan ikke fornyes. Der må lægges en lille buket på belægningen i labyrintens midte og der må ligeledes sættes et lille lavt lys på samme sted. Så man kan nu også sidde og mindes, dem der var.

Som sagt bliver labyrinten brugt af både børn og voksne. Jeg har en dagplejemor, som kommer her med ungerne, og de nyder at gå labyrinten rundt. Forældre med børn, som er begravet her, bruger den også sammen med små nye søskende. Det syntes jeg er noget af det smukkeste, den bruges til.

Skolen som ligger overfor bruger den også, samt vores egne konfirmander. Når konfirmanderne er til undervisning på kirkegården sammen med vore præster og kirke- og kulturmedarbejder, er den meget brugt.

Der er også mange voksne, som går en stille, tænksom tur og sætter sig en tid på plinten. Jeg er ikke i tvivl om, at det meditative spiller en meget stor rolle her. Jeg tænker, at sorgbearbejdning er en væsentlig del af disse besøg. Jeg har faktisk tit snakket med publikum, som mener, at den gør en forskel. Ofte får jeg meldingen. ”Jeg finder stor ro ved at gå en tur på Paarup Kirkegård og sætte mig et øjeblik”. Det er faktisk en væsentlig prioritet her på stedet, at man skal kunne gå ”gladere ud af lågen end ind af lågen” til kirkegården. ■

Susanne Norsk Leiding
sognepræst i Oppe Sundby og
Snostrup Sogne ved Frederikssund

Kirken som fødselshjælper af en kirkesti

I 2018 blev Kirkefondets udviklingskonsulent Berit Weigand Berg inviteret til at deltage i Frederikssund Provstikonvent. Her fortalte hun om Kirkefondets projekt ”Kirken i byudvikling”. Projektets anliggende var, at stifter, provstier og sogne skulle overveje, hvordan vi som kirke kunne være med til at støtte de lokale initiativer, og i den forbindelse være fødselshjælper i drømme og initiativer på lokalplan.

Drømme og initiativer i Vinge

Drømme og initiativer er der mange af i Oppe Sundby og Snostrup Pastorat, ikke mindst omkring den nye bydel Vinge, som har fået en del omtale i medierne. Vinge ligger i Frederikssund Provsti, som i disse år oplever en rivende byudvikling. Byudviklingen er et led i Femfingerplanen, der siden 1947 har dannet den overordnede ramme for byudviklingen af Hovedstadsområdet.

Som præst har jeg mødt mange af de nytillflyttede beboere i Vinge. Unge familier, der ofte har boet i København, og nu er flyttet til Vinge med drømmen om at komme tæt på naturen. Desværre stod deres drøm ikke mål med virkeligheden. De smalle, asfalterede veje uden fortove og cykelstier gjorde, at de nye familier ønskede at få etableret et sikkert

stisystem igennem et grønt hjerte i den nye bydel. Herfra begyndte ønsket om genetablering og videreudvikling af en gammel kirkesti.

Kirkestier er et levn fra fortiden. Ofte er disse kirkestier trampestier, der henhører i landskabet. De bevæger sig væk fra de trafikerede veje og ind i naturen, langs ejendomsskel, stengærder og igennem marker. Stierne blev kaldt kirkestier, fordi de blev benyttet af sognebørn, når de skulle sikkert til kirke.

Genetablering af en gammel kirkesti

Jeg var i den forbindelse med til at få etableret en frivillig gruppe, bestående af kirkefolk, beboere fra Vinge, Snostrup og Oppe Sundby sogne. Jeg blev mødeindkaldt og tovholder for møderne med god støtte fra Kirkefondets konsulent. Vores ønske var, at kirkestien skulle gå fra Snostrup kirke gennem det grønne bælte til Oppe Sundby kirke. Stien skulle byde på en forskelligartet naturoplevelse med bevarelse af de gamle træer, stengærder, moser og vandhuller, gamle frugthaver med afstikkere til andre lokale initiativer, såsom en multibane i Vinge og et grønt fællesskab omkring et nedlagt gartneri.

Jeg kendte til de gamle kirkestier. Den ældre befolkning havde ofte fortalt, hvor de havde været og også her var savnet stort efter en genetablering

Foto: Jacques Duelund Mortensen

og videreudvikling af et stisystem. I den forbindelse oplevede jeg stor villighed, når jeg som præst tog kontakt med andre lokale frivillige grupper, kommunen og lokalpolitikerne. Netværksgruppen fik taletid på borgermøder, og aftaler blev indgået, både med lokale lodsejere og kommunen. I samarbejde med kommunen og lokalpolitikerne fik netværksgruppen forhandlet en kirkesti på plads i lokalplanen, og en 4-årig aftale blev i 2020 underskrevet mellem kirken og kommunen.

Med nedlukningen af Danmark på grund af corona oplevede jeg, hvordan gudstjenestelivet i højere grad blev skubbet ud på den anden side af kirke-muren og ud på kirkestien. Til gengæld tog den manglede mødeaktivitet livet af netværksgruppen, og kun en lille, hård kerne bestod. Forbindelsen til kommunen og lokalpolitikerne var dog forankret. På det seneste borger-

møde i uge 41 i 2021 præsenterede Frederikssund Kommune deres drømme for det grønne hjerte i Vinge. Her var kirkestien tegnet ind som et fremtidigt stisystem for denne nye bydel.

Projektet har knyttet mange netværk sammen

Vinge er stadig i udvikling. Byggeaktiviteten er i fuld gang. Kirkestien lever som en trampesti!

På mange måder er vi derfor i mål og har vist, hvordan man som kirke kan være med til at være fødselshjælper for initiativer på lokalplan i byudvikling. Vores kirkesti mangler dog afmærkning med stipæle i stedet for de sten, som børneklubben i Snostrup har malet, og som kommunen har lagt ud for os. På nuværende tidspunkt overvejer vi, hvem der kan støtte os finansiel til en sikker og tydelig afmærkning.

Der er mange positive ting at nævne i arbejdet omkring Kirkestien. Projektet har knyttet mange netværk sammen omkring vores to kirker. Vi er blevet tydelige som kirke på en ny måde. En lokal stemme, som er med til at løfte initiativer og drømme ind i virkeligheden.

Den 29. august 2021 indviede vi kirkestien med en festgudstjeneste og vandring fra den ene kirke til den anden. Lokalpolitikere, sognebørn, Kirkefondets konsulent, Vinge Gror, Vinge Fritid, folkemusikere, rådsmedlemmer, kommunens biolog, ingeniør og projektleder, sognebørn og nysgerrige deltog i den festlige åbning.

I Oppe Sundby Kirke er vi lige løbet tør for vores kirkestibrochurer med vandringskort, hvilket viser, at Kirkestien er blevet et stisystem, som er en oplevelse værd. ■

Ole Larsen

menighedsrådsmedlem og kirkeværge i Mariendal Kirke, medlem af Provstiudvalget på Frederiksberg, arkitekt maa.

Bykirke fik ny kirkeplads med offentligt grønt haverum

En idé fødes

På et menighedsrådsmøde i 2012 i Mariendal Kirke nævnte et nyt medlem, at kirken godt kunne trænge til at få en ny plads, ved at få inddraget noget af det ubrugelige vejareal, der var foran kirken.

Her kunne der blive en flot ny kirkeplads, lød det. Denne lidt henkastede bemærkning under punktet Eventuelt, faldt 104 år efter kirkens indvielse i 1908 og vækkede straks menighedsrådets interesse. Man besluttede at oprette et udvalg på tre menighedsrådsmedlemmer, som fik til opgave at undersøge, om det overhovedet var muligt at skaffe pengene hertil. Men også hvordan man løser en sådan opgave i praksis.

Dette er historien om, hvordan et vejkruds pludselig kan blive til Mariendal Kirkeplads, for seks år senere kunne vi indvie en helt ny kirkeplads og et grønt friareal omkring kirkebygningen. Ikke blot til glæde for kirkegængere, men også for beboere i sognet og andre på Frederiksberg.

Udfordringerne

Vejarealet foran kirken var et uhenigtsmæssigt bredt T-kryds, der tilhørte kommunen. Vi havde observeret, at dette vejkruds kunne være både farligt for de gående og bilisterne. Man havde svært ved at navigere og færdes på det store vejareal. Heldigvis havde kommunen haft de samme tanker, og da vi henvendte os til kommunen, blev vi hurtigt enige om, at sammen kunne vi gøre noget ved det.

Indledende møder med kommunen førte til, at vi blev enige om en fifty-fifty finansieringsmodel. Fandt vi halvdelen af pengene, kunne kommunen og staten sikkert finde den anden halv-

del. Vi søgte fonde og fik afslag, men til sidst lykkedes det os at skaffe private midler, så der ikke skulle bruges ligningsmidler til opgaven.

Der blev udarbejdet et samlet program for, hvordan det hele skulle gribes an. Men med den erfaring jeg har haft som arkitekt, vidste jeg, at det var vigtigt at få professionel hjælp ved at indbyde dygtige landskabsarkitekter til at udarbejde forslag på grundlag af vores ønsker og krav.

Vi valgte et forslag fra Schul Landskabsarkitekter, og efter et udarbejdet projektmateriale fik vi tilbud fra anlægsgartnere. Vi har været meget heldige med begge parter i vores projekt. Projektfasen er virkelig vigtig, og her må man ikke forhaste sig. Det gode resultat skabes ved at prioritere dette meget højt. Det indebærer mange møder med myndigheder, herunder også borgerne i det omgivende kvarter. På grund af anvendelsen af offentlige midler skulle projektet forelægges for kommunalbestyrelsen på Frederiksberg. Efter ca. tre år var vi klar til at gå i jorden. Det hele blev gennemført efter tidsplanen, og de økonomiske midler blev tilvejebragt, og diverse ønsker og nødvendige korrektioner blev løbende tilpasset undervejs.

Bykirken fik et uderum omkring bygningen

Mariendal Kirke er en bykirke på Frederiksberg, beliggende i et boligområde, og i sognet er der ca. 18.000 indbyggere. Da kirken blev opført i 1908 lå den bogstavelig talt ude på landet omgivet af græsmarker. Men byens udvikling var i gang, og man var klar over, at det ville medføre et behov for at etablere en ny kirke i et nyt sogn, der blev udskilt fra Skt. Thomas Sogn.

Kirken blev dengang 95% finansieret ved en privat mands donation. Området fik en ny byplan med nye veje og byggeri af etagehuse med lejligheder. Der ved blev kirkebygningen snart omringet af høje ejendomme. Friarealerne omkring kirkebygningen blev indskrænket, men kirken var fortsat fritliggende. Men vejene blev anlagt således, at der i vort tilfælde blev et stort trekantformet vejkruds til overs foran indgangen til kirken. Det var netop dette store åbne vejareal, menighedsrådet ønskede at få inddraget og omdannet til en kirkeplads. Kommunen kunne samtidig se, at inddragelse ville løse nogle trafikale udfordringer.

En af de vigtigste krav for kirken var at få flyttet bilparkeringen væk fra udgangen fra kirkedøren. Det første, man mødte, når man trådte ud af kirkerummet var det kedelige syn af otte parkerede biler. Dette blev løst ved at flytte parkeringen væk og etablere et mindre parkeringsareal i området bag kirken. Da kirken fortsat var fritliggende, skulle det lidt rodede og gemte græsareal omlægges. Et lille ubenyttet kapel blev nedrevet, så der kunne etableres et stort sammenhængende græsareal. Da haven tidligere havde karakter af et privat område, blev hegn fjernet, og området blev åbnet op og fik den nye funktion at være en åben borgernes have. Her kunne indrettes opholdsarealer med græsplæne og bænke, som børnefamilier og andre ville kunne få glæde af.

Projektets overordnede tre hovedkrav

Pladsen foran kirken skulle indrettes, så den var en værdig plads for ankomsten til kirkebygningen. Bilerne foran hovedindgangen skulle flyttes væk, og der skulle etableres bedre adgangsfor-

Kirkepladsen foran Mariendal Kirke, som den så ud før og efter renoveringen i 2018.

hold for gangbesværede til kirkebygningen. Herudover skulle pladsen være indrettet til ophold med siddepladser på bænke, og der skulle være et grønt islæt med træer og beplantninger.

Pladsen foran kirkebygningen skulle have en belægning, der ikke blot skulle være en simpel asfaltbelægning. Vi forlangte, at der skulle være granitbelægninger bearbejdet ud fra et kunstnerisk og arkitektonisk aspekt. Kirkebygningens stilhistoriske elementer fra historicismens tidsalder ønskede vi tilgodeset i pladsbelægningen. Man valgte, at det malede bølgemotiv i reliefet over kirkens indgang skulle gå igen i belægningen, der blev skabt af forskellige mosaik-granitsten. Kirkens granitsokkel skulle også kunne ses i forbindelse med den nye rampe for gangbesværede til hovedindgangen. På forpladsen skulle der desuden være fire cirkulære granitbænke med skyggedannende træer og blomsterbede med siddepladser heromkring. Da pladsen er solbeskinnet næsten hele dagen, oplever vi, at alle siddemuligheder bliver rigeligt benyttet af alle i alle aldre i det gode vejr.

Det næste krav var, at parkeringspladserne ikke kunne nedlægges. Dels var det et kommunalt krav, men kirken havde også behov for at kunne tilbyde kirkens gæster parkeringsmuligheder. Parkeringen blev flyttet væk fra forpladsen med indkørsel fra sidevejen, så den ikke forstyrrede pladsen. Her blev der også plads til at opføre en overdækket cykelparkering.

Det sidste krav var, at det resterende areal bagom kirkens hovedindgang skulle være et stort grønt område med plantebede og buske og et stort sammenhængende græsareal. Arealet har sol om eftermiddagen og er populært

blandt beboerne. Derfor blev der opsat mange Københavnerbænke, så flest mulige kan få glæde af det frirum, der skabes i det offentlige grønne haverum.

Evaluering af fornyelsen

Det vigtige forarbejde med god planlægning bar frugt. Vi har ikke haft en knugende tidsplan hængende, og de økonomiske rammer har været til stede, når der blev behov for justering heraf. Beboerne og kirkegængerne har påskønnet det kvarterløft, som er gennemført.

Pladsen blev indviet i sommeren 2018, seks år efter ideen blev født i 2012. Med den respons, vi har fået siden ibrugtagning af anlægget og

pladsen, er vi tilfredse. Små justeringer er sket, men overordnet er målet nået.

Siden blev der mulighed for at åbne kirkerummet op for forbipasserende. Det lidt lukkede indtryk, man havde af indgangen til kirken blev ændret, da der i våbenhuset blev opsat et nyt glasparti. Det betød, at der blev mulighed for at kigge ind i kirkerummet. I den mørke tid står porten åben, og man kan nyde synet af det oplyste kirkerum fra forpladsen.

Til slut skal nævnes, at kommunen valgte at give den nye plads navnet Mariendal Kirkeplads. Det var den første navngivne kirkeplads på Frederiksberg. ■

Arne Silkjær
kirke- og kulturmedarbejder og
koordinator for Kirkebussen

Kirkebussen på Kulturmødet

En visionsgruppe under Morsø Provsti har siden 2012 arbejdet målrettet på at synliggøre nogle drømme og ideer for folkekirken på Mors: "Kirken på Mors vil fællesskab, omsorg, ånd og kultur". Med denne visionsformulering arbejdede gruppen videre og havde ønske om at blive en del af Kulturmødet på Mors. Initiativrige og visionære mennesker tog kontakt til ledelsen af Kulturmødet og fortalte om, hvor stor og vigtig en del af kulturen, kirken er.

I 2016 lykkedes det for gruppen at få folkekirken repræsenteret på Kulturmødet. Der blev lejet en cafébus fra Møltrup Optagelseshjem, som blev brugt som vartegn på standen. Heraf kom navnet: "Kirkebussen på Kulturmødet, Mors". Det blev visionsgruppens kendetegn og er videreført med folkekirkens logo som varemærke. Her kunne man møde folk fra øens sogne og få en snak over en kop kaffe.

I 2017 tilbød Kirkebussen en paneldebat med følgende tema: "At åbne kirken op", en medrivende gospelkoncert med Klitmøller Gospel og Flash Mob med Håndværkerkoret på Mors, hvilket var en stor succes. Herefter blev visionsgruppen til en styregruppe for det videre arbejde.

I januar 2018 oprettede gruppen en side på Facebook. Styregruppen besluttede, at der jævnlige og frem til Kulturmødet i august 2018 ville blive lagt gode historier ud med billeder fra et sogn eller en kirke for at øge kendskabet til folkekirken og dens mange ansigter.

Kirkebussen flyttede af tekniske grunde ind på Nykøbing Mors gågade og blev dermed et bindeled mellem Kulturområdet og selve byen. Andre aktører på Kulturmødet var også at finde på gågaden.

En stor køletrailer samt 210 europaller udgjorde "Kirkebussen" i 2019 og blev indrettet som scene. Kirkebussen havde et stort program med foredrag, diskussion, sang, børneaktiviteter og meget mere.

Både Morsø Provsti og Stiftsrådet i Aalborg har bevilget økonomisk støtte til projekt "Kirkebussen på Kulturmødet". Dette var med til at sikre kontinuiteten i arbejdet i en foreløbig 3-årig periode frem til 2021, men pga. Covid 19 er det forlænget til 2022.

I 2019 måtte vi gå nye veje. Styregruppen valgte at leje en stor køletrailer samt 210 europaller, der blev indrettet som scene. Kirkebussen havde et stort program med foredrag, diskussion, sang, børneaktiviteter og meget mere. Dette blev båret frem af en stor gruppe frivillige kirkegræsrodder!

I 2020, da Kirkebussens program var klar, og foredragsholdere m.v. var hyret til de forskellige opgaver, blev nedlukningen af DK forlænget, så det blev helt opgivet. I januar 2021 var udsigterne for et normalt Kulturmøde igen meget usikre, men styregruppen besluttede, at Kirkebussen skulle gøre noget for at være synlig i landskabet under alle omstændigheder. Derfor blev vi enige med Kulturmødet om at lave arrangementer på forskellige lokationer over hele øen. Det blev til, at Kirkebussen havde 6 lokaliteter i gang med hver deres egenart. En stor tak for

indsatsen til de sogne og frivillige, som gav en hånd med ved alle de praktiske opgaver, der nu engang er ved sådanne arrangementer.

I forbindelse med de store udfordringer vi havde med at promovere os i 2021, fik vi i et samarbejde med Danmarks Kirkelige Mediecenter lavet en hjemmeside, så man kan se lidt mere om hvem, hvad og hvor vi var. Siden er forsat under opbygning, og det er besluttet at bruge dette medie sammen med Facebook.

Med hensyn til år 2022 er Kirkebussens styregruppe i gang igen og har allerede forespørgsler ude om foredrag og andre tiltag. Det tegner rigtig godt! Det gode kirkelige fodfæste, skabt på Kulturmødet på Mors ønsker Styregruppen at videreudvikle, – gerne i samarbejde med flere provstier. ■

Læs mere på
www.kirkebussenpaekulturmødet.dk
eller på Facebook "Kirkebussen på
Kulturmødet, Mors"

Elisabeth Arendt
sognepræst i Glostrup sogn

ØSTERVANGKIRKEN

– en moderne rundkirke

”Nu er det jul igen, og nu er det jul igen”, bliver der sunget hvert år til juletræsfesten, mens unge og gamle danser rundt om rundkirken, Østervangkirken, 4. juledag. Omkransende det runde kirkerum ligger alle kirkens øvrige rum og gange. Enhver, der træder ind i kirken for første gang, og bare har det mindste lille barn gemt i sig, vil med det samme kunne se, at lokalerne omkring kirkerummet indbyder til en sådan runddans. Men det er nu kun denne ene gang om året, at kirken inviterer til dans.

Østervangkirken ligger i Glostrup, en forstad på Københavns Vestegn. I hverdagen bruges det runde kirkerum som alle andre kirkerum i Danmark. Det fungerer således som en helt almindelig kirke, hvor der fejres gudstjeneste hver søndag. Det danner ramme om glæden og sorgen ved dåb, konfirmation, bryllup og begravelse. Og så alligevel er kirkerummet lidt anderledes. For hele vejen rundt langs muren i kirken

er der bygget bænke. Her sidder konfirmanderne ofte, så de på en gang kan føle sig indenfor i gudstjenesten og samtidig kan se det hele lidt udefra. Her er ekstra siddepladser på travle dage, så også de sidst tilkomne bliver en del af cirklen, en del af fællesskabet og ikke blot bliver placeret bagest i kirken langt væk fra, hvor det sker.

Selvom det runde kirkerum på mange måder er indrettet på traditionel vis med stolerækker, der fungerer som bænke, så kan rummet noget andet end det klassiske, aflange kirkeskib. Om vi er få eller mange samlet i kirken, så skaber det runde rum en følelse af nærvær. Det opleves aldrig som om, at der er langt fra de bageste stolerækker til de forreste.

Et særligt fysisk nærvær opstår i det runde rum. Et nærvær der både har betydning for kirkegængerne og de ansatte. Som kirkegænger opleves afstanden til de andre kirkegængere og præsten aldrig lang. Som ansatte har vi altid nemt ved at komme i kontakt

med hinanden. Kun organist og sange føles indimellem lidt fjerne, som de knejser oppe på orgelpulpituret hævet over alle os andre.

Ved forskellige lejligheder gøres der særligt brug af, at rummet er rundt. Når kirke- og kulturmedarbejderen indbyder til babysalmesang, sidder mødre og babyer i en rundkreds oppe ved døbefonten. Under corona kunne vores gospelkor synge med to meters afstand og stadigvæk høre hinanden ved at placere sig i en stor cirkel i kirken. Når vi en gang om måneden holder Himmelsk Nærvær, omrokers stolene, så de danner en stor cirkelform. I denne cirkel synger vi salmer sammen, laver små kropsøvelser, sidder stille sammen i meditation og lytter til smuk meditatív musik komponeret af vores organist. Her mærker vi både et meget stærkt menneskeligt og himmelsk nærvær.

Netop nærværet er det, der gør det runde kirkerum til et rum forskelligt fra alle andre kirkerum. Et nærvær som hele arkitekturen understøtter. Rummet har i sin helhed et venligt udtryk med et smukt lysindfald, og det fremstår på alle måder meget harmonisk.

Arkitekten Holger Jensens forbillede for kirkerummet var den runde gravkirke i Jerusalem. Rundkirken er med sine 15 meter til loftet en imponerede bygning og regnes for et af Holger Jensens bedste arbejder. Kirken stod færdig i 1970, for 51 år siden, og måtte grundet corona aflyse sit stort anlagte 50-års jubilæum. Det var den første rundkirke, der blev indviet i Danmark siden middelalderen. I over 50 år har rundkirken skabt den smukkeste ramme om det rige kirkeliv, der dagligt folder sig ud i Østervangkirken. ■

Maj Bjerre Dalsgaard

projektleder for projektet "Differentieret vedligehold og brug af kirker" i Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter

Når hverdagslivet og det sakrale sameksisterer i kirkerummet

Bliver kirkerummets arkitektur og højtidelighed kompromitteret, hvis mere hverdagsagtige aktiviteter bringes ind i kirken? Det er en af de store bekymringer, når talen i dag falder på muligheden for at anvende danske kirkerum til andre formål end de kirkelige.

I udlandet ser man mange eksempler på arkitektoniske og funktionelle transformationer af kirker, hvor lokale funktioner har fundet fast plads i kirkens rum, samtidig med at kirken stadig er i brug. I det følgende vil jeg beskrive, hvordan man i en kirke i en forstad til London har indrettet et anderledes kirkerum, uden at miste det højtidelige og sakrale rum, som den kristne praksis fordrer.

På café i forstadskirken

Vi begynder i kirken St. James udenfor London en kold efterårslørdag, hvor jeg kommer ind fra forstadens forblæ-

pakker. I det nordlige sideskib tumler børn med brikjuice og slikposer i hånden rundt i et farverigt legetårn. Der trænger toner ud bag et forhæng nord for koret, og bag det findes et eventyrligt aflukke fuld af farvestrålende puder, musik og sæbebobler. Selv sidder jeg i kirkeskibets centrale område, som er indrettet med et hjemligt sammensurium af borde, stole og sofagrupper. Da en servitrice passerer mig for at rydde nabobordets storblomstrede dug for ølglas og kaffekopper, spørger jeg hende nysgerrigt, om kirken stadig tages i brug til kirkelige formål af og til. Hun peger mod

Kirkens rumlige transformation

Næste morgen – en grå efterårsmandag – går jeg igen gennem dørene til St. James Kirke. Stemningen, som møder mig i kirken denne dag, er helt anderledes end dagen før. Om end hele kirkens indretning stadig er den samme, er noget anderledes nu. I dag er belysningen af kirkerummet koncentreret til den østlige ende af kirkeskibet. Lyset får gitterværket omkring koret til at glimte og stolesædernes røde polstring til at træde frem. På og omkring alteret står levende lys, som kaster en varm glans ud i kirkerummet, og som med lysenes rækkevidde skaber et højtideligt fortættet rum af lys og varme i kirkeskibet. Der er sådan en søndag formiddag ingen tvivl om, hvor man skal sætte sig, eller om hvor opmærksomheden skal rettes hen. Mod koret. Mod alteret. Mod øst.

Menigheden indfinder sig. Folk hilser på hinanden og finder sig til rette på stolerækkerne. Gudstjenesten sættes i gang, og vi synger sammen, mens præsten træder op ad gulvet i grønt ornat. Han følges af en messedreng i hvid kappe, som bærer røgelse. I de næste femoghalvtreds minutter befinder vi os sammen i et fuldendt, højtideligt gudstjenesterum skabt af lys, lyd, retning og ritualer.

Efter gudstjenesten tændes lyset i caféen. Menigheden rejser sig, og småsnak opstår folk imellem. Alle trækker mod caféen, hvor der serveres kaffe og et stykke kage til dem, der har lyst. Folk

Frygten for, at det højtidelige rum kompromitteres, når profane funktioner introduceres i kirken, kan kun overkommes ved, at vi vover os derud og oplever, at det stærke rum, som skabes under gudstjenesten kan bære - og måske endog styrkes – i mødet med andre funktioner.

ste fortov, og sætter mig til rette i en blød, blå sofa med en café latte, et stykke brownie og min skitsebog under den højloftede 1800-tals kirkes åbne tagkonstruktion.

Kirkerummet summer af liv: I den vestlige ende af skibet er et lille postkontor bygget ind i kirken, og lokale står i kø for at hente eller sende deres

stolerækkerne, som står på lige rækker med orientering mod koret og fortæller, at der er gudstjeneste i kirken hver søndag – og jeg skal være meget velkommen. Jeg tager mig god tid til at drikke kaffen ud, mens jeg nysgerrigt betragter livet, som udfolder sig mellem tunge stensøjler i det store kirkerum.

sætter sig i mindre grupper ved borde og i sofaer, eller står blot ved cafeen og snakker om løst og fast med venner og bekendte fra menigheden. Præsten fortæller mig, hvordan projektet med kirkens transformation blev til. Hvordan den forrige – nu pensionerede præst Father Andrew, gennem en årrække havde oplevet funktioner forsvinde i lokalområdet, og samtidig havde set den aktive menighed blive mindre og mindre. Idéen om at gøre kirken til et aktivt lokalsamfund voksede, og i 2012 blev transformationen skudt i gang. Undervejs blev projektet mødt af modstand i dele af menigheden, og nogle valgte at søge til andre sogne. Men i 2014 åbnede kirken med nye funktioner, og her 7 år efter kirkens ombygning, er de fleste tilbage i menigheden igen. Og flere til! Oplevelsen har været, at folk i byen – unge som gamle, store som små – sætter stor pris på at komme i huset. Og når man først har sendt sin pakke eller drukket en kop kaffe i kirkerummet, er tærsklen ikke længere så høj at træde over om søndagen, når det ringer til gudstjeneste. Resultatet af transformationen er et kirkerum med evne til ukunstlet at transformere sig mellem hverdagsrum og højtideligt praksisrum.

Ordets rum

Historien om St. James er inspirerende. Både i forhold til, hvad nytænkning

Maj Bjerre Dalsgaard er restaureringsarkitekt og ph.d. fra Arkitektskolen i Aarhus. Forsvarede i 2021 ph.d.-afhandlingen: *Den middelalderlige landsbykirke: arkitektur, perspektiver og transformation*. Ansat hos FUV som projektleder for projektet 'Differentieret vedligehold og brug af kirker', som er et udviklingsprojekt i samarbejde med fem stifter. Sideløbende er hun også særlig bygningskyndig for Århus Domprovsti.

Foto: Maj Bjerre Dalsgaard

I kirkerummet i St. James Kirke udenfor London er der postkontor i den ene ende af kirkerummet, legeplads for børnene og café for alle i midten, og så om søndagen er der gudstjeneste i den anden ende.

gen af kirkens funktion kan betyde for et lokalsamfund. Men også hvad angår måden at bevare det højtidelige kirkerum, når det skal eksistere side om side med profane funktioner. Der gøres brug af en arkitektonisk strategi, hvor selve gudstjenesterummet bliver et fortættet kirkerum situeret omkring koret og med retning mod alteret, hvorved resten af kirken kan anvendes til andre funktioner. Derved er det lykket at skabe et uforstyrret, højtideligt rum til gudstjenesten, som fungerer side om side med de øvrige funktioner uden brug af afskærmninger eller fysiske opdelinger. Det højtidelige gudstjenesterum skabes i stedet gennem arkitektoniske virkemidler som funktionel zoneopdeling, lysætning, klar retningsorientering i funktionerne, og ikke mindst gennem det stærke rum, som under gudstjenesten skabes af ordet, ritualer og fælles sang og bøn.

Inspirerer til mod og åbenhed

Projektet inspirerer til mod og til åbenhed i forhold til, hvordan vores egne kirker i fremtiden vil kunne bruges som aktiver i de mindre lokalsamfund, fremfor at stå hen som passive monumenter, når det aktive kirkeliv i sognet svinder ind eller helt forsvinder. I St. James Kirke har man fundet plads til mange funktioner i det relativt store kirkerum. Mange danske kir-

ker – særligt landsbykirkerne – er langt mindre, og vil ikke kunne rumme så mange funktioner som i St. James. Men tør man forholde sig åbent til tanken, vil man også i mindre skala kunne lege med mulighederne for, hvordan kirkens rum kan indgå i det lokale liv?

Kirkens arkitektur er stram og skematisk, hvilket kan opleves som en spændetrøje for nytænkning. Men samtidig giver denne stramhed en arkitektonisk styrke og rummelighed, som skaber en tryk ramme for de kirkelige handlinger og potentiale for andre aktiviteter. Arkitekturen ansporer både til fællesskab, nærvær og introvert fordybelse, hjælpsomhed, kreativitet, stilhed og sang, eftertænksomhed, tradition og udvikling. Frygten for, at det højtidelige rum kompromitteres, når profane funktioner introduceres i kirken, kan kun overkommes ved, at vi vover os derud og oplever, at det stærke rum, som skabes under gudstjenesten kan bære – og måske endog styrkes – i mødet med andre funktioner. ■

Læs mere om St. James Kirke på The Sherriff Centre – West Hampstead community centre

Knud Fink Isaksen
menighedsrådsformand i
Moltrup-Bjernerne Pastorat

Bjernerne kirke

– måske snart en kirkebygning under forvandling

Tanken om Bjernerne Kirkes indvendige forvandling fødtes i maj 2016 i forbindelse med en besigtigelse af kirkens inventar, der er hårdt medtaget af borebiller. Besigtigelsesudvalget bestod af medlemmer af menighedsrådet, arkitekt Jørgen Toft Jessen, provstiudvalgsformand Helge Jacobsen, museumsinspektør Nils Engberg, Nationalmuseet, Kgl. Bygningsinspektør Gunilla Rønnow og stiftsfuldmægtig Cathrine Lerche Jørgensen fra Haderslev Stift.

Ved at kirken på denne måde åbner sig og viser imødekommenhed overfor sognets indbyggere, tror vi i menighedsrådet, at vi vil få det mangefold tilbage i form af større opbakning i det kirkelige liv.

Forklaringen på det voldsomme angreb af borebiller følger her. Kirken brændte totalt ned i 1937, alt træværk undtaget det i sakristiet blev flammernes bytte. Murværket stod så at sige alene tilbage. Kirken blev genopført og indviet i 1939. Det nye inventar blev udført af fyrretræ bortset fra panelerne langs ydermurene, der skjulte varmeinstallationen. Panelerne blev fremstillet af et forholdsvis nyt materiale, nemlig krydsfiner bestående af tynde lag bøgefiner limet sammen med benlim, datidens lim. Altså animalsk lim, hvor borebillerne har haft rigtig gode forhold, limen har været en slags madning. Bøgetræet er heller ikke det bed-

ste materiale, hvad holdbarhed angår, specielt ikke i fugtige omgivelser. Panelerne er perforerede som en si, og derfra har borebillerne bredt sig til det øvrige træværk.

Menighedsrådets tanke med besigtigelsen var at få råd og vejledning til istandsættelse af det hårdt medtagne inventar. 'Råd' skal her forstås i to betydninger, det vil nemlig koste mere, end hvad menighedsrådet selv kan finansiere.

Større udfoldelsesmuligheder i pastoratet

Bjernerne Sogn danner sammen med Moltrup Sogn et pastorat. Begge sogne er små. Bjernerne Sogn har 341 indbyggere, heraf er 313 medlemmer af folkekirken. Indbyggerne er fordelt i de små bebyggelser Rørkær, Kabdrup, Skovbølling og Errested. I Moltrup er der 539 indbyggere, hvoraf de 462 er medlemmer af folkekirken. Tilsammen under 1000 medlemmer. I 2012 slog vi de to sognes menighedsråd sammen med succes til et fælles menighedsråd, et pastoratsråd.

Som tidligere nævnt, var det menighedsrådets ønske at få provstiets tilsagn

om en økonomisk håndsrækning til restaureringen af inventaret. Ekspertene var tilstede for at give deres besyv med om det museale, restaureringen, konserveringen og ikke mindst, finansieringen af operationen. De økonomiske omkostninger ville blive så store, at provstiet ikke ville kunne forsvare det, med mindre vi i menighedsrådet ville garantere en fornuftig og stabil kirkegang fremover. Hvem kan det?

Derfor foreslog provstiudvalgsformanden os, at kirkerummet ryddes helt, sættes i stand, nyindrettes med mobilt inventar. At rydde kirken, lader sig gøre, da inventaret er under 100 år, og dermed ikke underlagt fredningsbestemmelser. Kirken vil således, udover sin kirkefunktion, også blive et sognehus med muligheder for tema-gudstjenester, koncerter, foredrag, undervisning, korøvning, babysalmesang og meget mere. I menighedsrådet indså vi hurtigt, at med disse ændringer ville vores to kirker supplere hinanden meget bedre end for nuværende, dvs. at kirkelivet herved ville få større udfoldelsesmuligheder i pastoratet. Ændringerne af Bjernerne Kirke vil uden tvivl komme sognet til gode i form af øget liv og aktivitet, idet der ikke eksisterer et forsamlingshus end-sige et mødelokale i sognet. Ved at kirken på denne måde åbner sig og viser imødekommenhed overfor sognets indbyggere, tror vi i menighedsrådet, at vi vil få det mangefold tilbage i form af større opbakning i det kirkelige liv.

Her ses projekttegninger for, hvordan gudstjenesterummet i den ene ende af kirken vil komme til at se ud, og hvordan der vil være plads til babysalmesang og meget andet i den anden ende af kirken. Kirkerummet vil altså kunne indrettes fleksibelt, også ved hjælp af et stort scenetæppe.
Tegninger: Mejeriet

indfri. Vi får et lyst og venligt rum, dog ikke med ovenlys, men det kompenseres ved, at den tilmurede kvindedør 'genåbnes' med et glasparti, det samme sker med den tidligere indgang i tårnenden. Disse to ændringer skal godkendes af Nationalmuseet. Alt udskiftes bortset fra døbefonten. Det eksisterende orgel udskiftes med et mindre og mere diskret orgel, der næsten falder i med omgivelserne, bænke erstattes af lette stabelbare stole for fleksibilitetens skyld, for at kunne samles til møder og kaffe m.m. skal der også investeres i foldbare borde. Loftet over skibet forsynes med en stor oval gardinskinne med indbygget lys, i skinnen monteres et tæppe, der dels vil danne et rum f.eks. velegnet til intime koncerter, og dels vil det skabe en god akustik. Nord- og sydsiden af tårnrummet indrettes med permanente bænke, der også kan bruges til opmagasinering af eksempelvis grej til babysalmesang, tilsvarende bænke placeres i våbenhuset sammen med en garderobe. Koret udstyres med talerstol/prædikestol og mobilt knæfald.

Det grønne og bæredygtige opnås ved isolering af gulv og loft, montering af forsatsruder, opvarmningen kommer til at ske via luft til vand og luft til luft-varmepumper. Gulvet fremstilles lokalt af douglasgraner fra kirkens skov.

Vi går nu en meget spændende tid i møde i håbet om, at der er nogle fonde, der synes, vi har en rigtig god sag, til glæde og gavn for kirken, lokalsamfundet, menigheden, klimaet og miljøet.

Alt i alt en stor opgave, hvor Kirkefondet har hjulpet os med processen, og tegnestuen Mejeriet har udarbejdet projektet til at vedhæfte fondeansøgninger. ■

Processen med tanker og idéer

Ud fra disse betragtninger gik vi lidt famlende i gang med den store øvelse at få projektet sat i gang. Vi lod os inspirere af Kirkefondets idekatalog "Landsbykirken som et aktiv". Arbejdet gik trægt, indtil vi bad Henrik Bundgaard Nielsen, Kirkefondets generalsekretær, om hjælp til processen.

Under hans ledelse tog vi på studietur for at besøge relevante og lignende kirker til inspiration. Vi arrangerede blandt andet lytterunder i beboergrupper, foreninger, blandt pensionister og børnefamilier i begge sogne for at høre deres meninger om projektet, for at få ideer og ikke mindst give medejerskab til projektet. Herefter fik vi konkretiseret tanker og ideerne under Henriks ledelse. Slutteligt blev der skrevet et notat af afklaringsprocessen, som vi gik videre med til vore arkitekt, hvis opgave var/er at udarbejde en

projektmappe, der vedlægges de kommende fondsansøgninger.

Hovedpunkterne, som arkitekten skulle forholde sig til i arbejdet med Bjerning kirke, er, at kirken skal:

- Være et rum, som "understøtter" ro, rehabilitering, retræte og stilhed
- Være grøn og bæredygtig i indretning og daglig brug
- Være et rum, hvor der tænkes nyt og anderledes mht. brug af lyd og lys – gerne med ovenlys i form af loft til kip
- Fremstå lys og imødekomende
- Indrettes fleksibelt til multifunktionel brug
- Fortsat kunne bruges til gudstjenester og kirkelige handlinger
- Være lokalsamfundets fælleshus/forsamlingshus.

En fleksibel kirke

Mange af vores ønsker kan arkitekten

Cecilie Ahlmann Raaberg
præst og konsulent

Gammel kirke med et nyt revitaliseret kirkerum

Sdr. Asmindrup Kirke, januar 2020: Godt en måned før indviede biskop Peter Fischer-Møller det nye kirkerum i den ældgamle romanske landsbykirke i Vipperød Sogn lidt udenfor Holbæk. Nu stod vi, teaterleder og skuespiller på Holbæk Teater Brian Kristensen, skuespiller Trine Pallesen, sanger Mathilde Pallesen, musiker David Springborg og jeg selv som præst, midt i et moderne bud på krybepilgenren. Ikke den nuttede udgave med mere eller mindre talentfulde

Den totale inddragelse

For helligtrekongerspillet udnyttede rummets mulighed for at invitere menigheden til at deltage på en anden måde, end det ville være muligt i de fleste andre kirkerum. Kulminationen var, da vi i sidste del af gudstjenesten inviterede menigheden til at komme hen og slå kreds om krybben. Her sang vi "Dejlig er jorden" sammen. Og her lyste jeg velsignelsen, mens vi – der i præcorona-tiden – stod helt tæt på hinanden. Den fysiske placering

knivskarpt og kraftfuldt og nøgent uden det sædvanlige interiør til at støtte op om det.

Tømt for det klassiske inventar

For kirkerummet i Sdr. Asmindrup Kirke er et særligt rum. Udefra snyder kirken, som den ligger der på toppen af en bakke omgivet af kirkegårdens tujaer og generationers gravsteder. Lille, hvidkalket, med rødt tegltag er den selve indbegrebet af landsbykirken. Men når man tilbagelægger den lille snoede sti og når op til kirken, venter der en noget andet bag den gamle kirkedør. Prædikestol, kirkebænke, orgel, alter, altertavle og knæfald, alt det gamle kirkeinventar er fjernet. Det eneste klassiske liturgiske udstyr, der står tilbage, er den massive, romanske granitdøbefont og det gamle 2 meter høje trækrucifiks, som hænger på sidevæggen og møder en som det første, når man træder ind. Gulvet er nu et lyst plankegulv – med gulvvarme. De faste bænkerækker er udskiftet med flytbare bænke i forskellig længde med lyst skindbetræk og puffer udformet som en slags moderne marokkopuder. Lyssætningen er fleksibel med gulvspots langs siden, flytbare lysstave og mandshøje kobberstager, der kan sættes i huller i gulvet i forskellige positioner. Et tykt forhæng kan lukke af for det gamle tårnrum og gøre kirkerummet mindre. Og omvendt kan tårnrummet, hvor den gamle altertavle nu hænger, tages i brug som et lille, intimt andagtsrum. Kalkmalerierne i korets loftsruer er der

Projektet skulle bruges som en anledning til i det hele taget at udforske mulighederne for at bruge eksisterende kirkebygninger alternativt. Derfor er der arbejdet gennemgribende med rummet, men med nænsomhed og respekt. Resultatet er umiskendeligt anderledes end en klassisk kirke, samtidig er det umiskendeligt en kirke.

børn, men en liturgisk totaloplevelse for voksne, som blandede virkemidler fra teatrets og musicalens verden med klassiske liturgiske elementer som bøn, salmesang, evangelielæsning og velsignelse. Jeg var knyttet til Sdr. Asmindrup Kirke som konsulentpræst på området nye gudstjenesteformer i den første periode omkring indvielsen og ibrugtagningen, og helligtrekongerspillet var en af de første gange, hvor det nye rum stod sin prøve som fødselshjælper til en revitaliseret gudstjeneste.

af menighed, præst og andre aktører – i det her tilfælde skuespillere, sangere og musikere – var ikke hæmmet af andet end grundmurene. Inddragelsen var total.

Selvfølgelig var det teatrets magi, der fik voksne mennesker til at stå om en krybbe med en babydukke i og tro på, at her er vi samlet om noget helligt. Men det var også det særlige rums invitation til menigheden om selv at være kirke. Det var også rummets hjælpende hånd, der lod ritualerne stå

selvfølgelig ikke pillet ved, men de fremstår tydeligere end i mange andre kirkerum som kontrast til omgivelsernes enkelthed.

Kodeord: Revitalisering

Engang var Vipperød Sogn tre landsbysogne, Ågerup, Grandløse og Sdr. Asmindrup, med hver deres lille landsbykirke. I 2011 blev de tre sogne lagt sammen til ét med tre kirker og en turnusordning for højmesserne. Det varede ikke længe, før man begyndte at overveje om tre kirker med samme funktion var for meget til et enkelt sogn, og valget faldt på Sdr. Asmindrup Kirke, da menighedsråd og præster skulle udpege det kirkerum, som kunne opfylde ambitionerne om at skabe en "moderne kirke for moderne mennesker i et moderne samfund".

Kodeordet var revitalisering, da arkitektfirmaet Arkitema gik i gang med at arbejde med et nyt udtryk i en gammel setting. A.P. Møller Fonden finansierede omkostningerne med 9,6 millioner kroner under forudsætning af, at man ikke gik forsigtigt til værks. I stedet skulle projektet bruges som en anledning til i det hele taget at udforske mulighederne for at bruge eksisterende kirkebygninger alternativt. Derfor er der arbejdet gennemgribende med rummet, men med nænsomhed og respekt. Resultatet er umiskendeligt anderledes end en klassisk kirke, samtidig er det umiskendeligt en kirke. Det nye rum er båret af skønhed, stringens og et samlet indtryk, der i mine øjne ligger et eller andet sted mellem murecellen og nyt nordisk i en spænding mellem det årtusindegamle, det tidløse og det helt moderne.

Hvad kommer det andre ved?

Vi er mange præster, der har lyst til at udvikle andre rammer om forkyndelsen og udfordre den klassiske liturgi, og som allerede gør det. Men de fysiske rammer, som inventaret sætter, udgør begrænsningen for at eksperimentere frit med situering af præst og menighed, og de liturgiske markører, som ofte er en stor hjælp at læne sig op ad i forkyndelsen, kan lige så vel være en hæmsko. Det kan bestemt være et kreativt benspænd, men det

Foto: Poul Kahr

kan lige så vel være den mur, man ikke kan komme udenom. Der findes fleksible kirkerum i mange afskygninger i landet, ikke mindst i de nyere kirker, men det særlige ved Sdr. Asmindrup er netop, at det nye rum udspiller sig i den gamle setting, at man kan genkende det som kirke og høster traditionens gaver af højtidelighed og intensitet, samtidig med at man ikke er bundet af de medfølgende begrænsninger.

Nu er det næppe alle menighedsråd, der har lyst til eller mulighed for at iværksætte så total en omkalfatring af kirkerummet, som fandt sted i Sdr. Asmindrup Kirke. Så hvorfor er det her relevant for andre end Vipperød Sogns sognebørn eller dem, der drømmer om at gå lige så radikalt til værks i deres egen kirke? Jeg tror faktisk, at når man besøger et liturgisk rum som Sdr. Asmindrups, hvor de fysiske rammer så at sige ikke sætter rammerne, kan ideerne flyde friere. Også den slags ideer man som menighedsrådsmedlem eller præst kan tage med hjem og omsætte i et mere traditionelt kirkerum.

Der er meget at lære – heldigvis

Der er meget at lære i det revitaliserede kirkerum, ikke mindst når det skal fungere som traditionelt liturgisk rum. Der er jo i udgangspunktet ikke nogen automatisk indstilling at læne sig op ad, som der er i det traditionelle kirkerum, hvor kisten står, hvor den plejer at stå og de efterladte sidder, hvor de plejer at sidde. I det helt genstartede kirkerum kan kisten lige så vel stå her som der, vende i den såvel som den anden retning. De pårørende kan sidde langs siden, de kan sidde på rækker for fo-

Prædikestol, kirkebænke, orgel, alter, altertavle og knæfald, alt det gamle kirkeinventar er fjernet i Sdr. Asmindrup Kirke. Det eneste klassiske liturgiske udstyr, der står tilbage, er den massive, romanske granitdøbefont og det gamle 2 meter høje trækrucifiks, som hænger på sidevæggen og møder en som det første, når man træder ind. Gulvet er nu et lyst plankegulv – med gulvvarme. De faste bænkerækker er udskiftet med flytbare bænke i forskellig længde med lyst skindbetræk og puffer udformet som en slags moderne marokkopuder.

den, de kan slå kreds om den. Hvad virker, og hvad gør bestemt ikke? Det skal løbende udforskes og opfindes, og nogle gange bliver det ganske givet mindre end optimalt, men det devaluerer ikke arbejdet med at undersøge det. Tværtimod er det både godt og nødvendigt at forholde sig til vores praksis.

Præst mellem fortid og fremtid

Personligt har jeg sjældent virket i et kirkerum, der har rørt mig så meget. Oplevelsen af hvor righoldig, hvor uudslettelig en historie jeg som kvinde, som kristen, som præst lige i det her øjeblik i tiden er med i, og hvordan den historie rækker ind i en fremtid, jeg aldrig når at blive en del af, det har jeg ikke oplevet så stærkt andre steder som her i det ældgamle, revitaliserede kirkerum. Og helt i tråd med det budskab, vi forkynder i kirken, så står man i Sdr. Asmindrup Kirke midt i beviset på, at vi ikke behøver slippe fortiden for at tænke radikalt nyt. ■

Berit Weigand Berg
udviklingskonsulent

Tiny Church

– og kunsten at skabe "Simple Churching"

Begreberne "Tiny Church" og "Simple Churching" er stadigvæk ret nye begreber, som for nogen kan virke en smule uforklarede. For andre er det begreber, der nærmest forklarer sig selv, fordi de ligger tæt op ad begreber som "Tiny House" og "Simple Living", og blot er blevet twistet i retning af kirke. Det handler ret enkelt om at finde nye bud på, hvordan kirken også kan være til stede.

Lidt øst for Amsterdam, i den nye bydel Almere Poort, findes et stort næsten L-formet grønt område mellem rækkehuse, parcelhuse og etageejendomme. Her i Cascadeparkens "hæl" findes to interessante bygninger: En lidt diskret cirkelrund bygning med træfacade i neutrale farver og solceller på taget. Den vidner om nøjsomhed og bæredygtighed. Ved siden af ligger et pink hus, der – helt bevidst – ligner en flot lagkage i flere lag på et sølvfad, holdt oppe af en hånd. Et "skuestykke", der fremviser, hvad god fantasi, dygtige ingeniører og håndværkere og prangende farver tilsammen kan. Disse to bygninger er så forskellige, som man næste kan forestille sig det. Men de er nu alligevel tæt forbundne, og de har begge dannet rammerne om den lille lokale kirke "de Schone Poort".

Det farverige hus bærer navnet "Het Klokhuis", og det vender vi tilbage til om et øjeblik. Men først et blik på den mere diskrete bygning af de to: "Tiny Church". Tilbage i 2016 blev der udskrevet en konkurrence om bedste Tiny House designs. Vinderne ville få deres hus opført i Bouwexpo Tiny Housing. Til denne konkurrence indsendte en pensioneret præst også et forslag. Det var fra hans side tænkt som et Tiny House, men nogle af hans venner begyndte at omtalte det som Tiny Church. Det vandt ikke, men havde vækket så meget opmærksomhed, at bl.a. Almere Kommune lovede at ville hjælpe med at

finde jord til byggeriet, hvis kirken ville finde pengene til selve byggeriet. Et samarbejde, der minder meget om det, der var omkring mange af de københavnske kirker, som Kirkefondet var med til at bygge i tidligere tider.

Tiny Church i Almere

I august 2019 var aftalen om jorden på plads, og der blev nedsat et egentligt byggeudvalg, og projektet fik tilknyttet en arkitekt, der kunne konvertere designet til reelle byggetegninger. Og så kunne arbejdet gå i gang, og den lille kirke blev officielt åbnet i den sidste weekend af september 2020.

Hvad gør den til en Tiny Church?

Skal vi som kirke gå efter at skabe samlingssteder, før vi bygger kirke, fordi det er det, der mangler i området? Eller er der allerede masser af steder, hvor man kan samles, hvorimod der mangler steder, hvor man kan fordybe sig, bevæge sig eller noget af det andet, som vi også gør som kirke?

Først og fremmest størrelsen. Det består af et centralt rum, med et lille køkken i "hjørnet", en entré, et toilet og et teknikrum. Det centrale rum er tænkt meget fleksibelt, og man kan let skifte opstilling fra stolerække vendt mod et lille flytbart alter, til rundkreds, til opstilling

med borde til spisning, aktiviteter og udvalgsarbejde. Der kan være plads til 50, men samtidigt føles rummet som om, det har den helt rigtige størrelse, allerede når man er ganske få samlet.

Men inspirationen kommer fra Tiny House, og derfor er der også flere af principperne herfra, der er tænkt med. Tiny House er fx ikke på det kommunale forsyningsnet. Dvs. at der ikke er indlagt vand, og der er heller ikke kloakering. Strøm laver kirken selv. Det kommer fra solcellerne på taget – eller fra en lille generator, det bliver taget i brug, når der er brug for lidt mere strøm, end hvad cellerne kan producere, eller når solen svigter. Der er ellers

taget højde for det, for hele kirken står på et stort hjul og ca. fire gange i timen drejer hele kirken 4 grader rundt om sin egen akse for at følge solen. Og hver aften bruger kirken ca. 30 min. på at dreje tilbage, så det står klar og venter på næste dags solopgang.

Kirken som gæst

Tiny Church kommer ikke ud af ingenting. Den voksede langsomt frem ud af det arbejde, som en lille gruppe mennesker satte i gang, da den hollandske by Almere fik en ny bydel, hvor man ikke havde tænkt på, at der også skulle være en kirke. Den grundlæggende tanke var, at det er vigtigere at være kirke end at have en kirke. De valgte navnet "de Schone Poort", der betyder Den skønne Port, og deres første "sted" blev derfor "Kerk op Wielen" – Kirke på hjul. Det var en ombygget købmandsbus – der mest af alt minder om de bogbusser, vi kender fra Danmark. Den kunne køres derhen, hvor kirken ønskede at være tilstede. Den blev både brugt som samlingsrum og pejlemærke og var et velfungerende bud på, hvordan kirken kan være tilstede i et lokalområde, også selv om den ikke har faste lokaler. Udfordringerne ved bussen var dog: at den ikke kunne opvarmes om vinteren, at den ikke må parkere i almindelige boligområder, og at den ganske enkelt med tiden blev for lille.

I Cascadepark lå så det farverige kageformede hus. Det er bygget efter tegninger fra børn, der blev opfordret til at tegne deres drømmehus. Og tanken var, at det skulle fungere som et fælleshus i området. Der var bare ikke rigtigt nogen, der tog ansvar for det. Derfor meldte kirken sig på banen. De blev ikke kun brugere af huset, men endte også med at tage ansvar for, at der blev indkaldt til brugermøder osv. Som kirke orienterede man sig altså ud i sit lokalområde for at se, om kirkens ressourcer og behov kunne passe sammen med andre ressourcer og behov.

Udfordringer med dette hus fandtes dog også. Bl.a. er også alt det indvendige tegnet af børn. Fx hænger der midt i loftet et indendørs legehøjhus – med taget nedad. Et skønt og farverigt rum, men ikke et sted, hvor man kan stille et alter. Og heller ikke et sted, hvor det er let adgang til kirken, fordi det bliver brugt til alt muligt andet, når ikke det blev

brugt af kirken. Så drømmen om noget, der var kirkens eget levede fortsat, og endte med Tiny Church.

Simple Churching

De gode folk i Almere Poort bruger ikke begrebet "Simple Churching". Det er noget, som er dukket op omkring bordet i Kirkefondet og dækker over tankegangen: Hvad har vi som kirke reelt brug for, og hvad har verden omkring os brug for? For en del danske sogne er også godt i gang med at overveje, hvordan man kan være kirke også der, hvor man ikke har en kirke. Nogle sogne laver pop-up kirke, hvor man lejlighedsvis er til stede et eller andet sted i sognet. Andre er i gang med at tænke i rullende lokaler. Nogen har lejet sig ind i lokaler, der ikke umiddelbart ligner en kirke. Og

Fortsættes næste side ►

Tiny Church i Almere

Foto: Berit Weigand Berg

Fortsat fra side 27 ►

andre tænker i retning af at få bygget en dansk udgave af en Tiny Church. Tanken om "Simple Churching" er altså ikke et opgør imod det at bygge nye kirkebygninger. Det er en tanke om, at vi også kan være kirke på steder og på måder, hvor vi klarer os med mindre. Det kan både være før, der

Tanken om "Simple Churching" er altså ikke et opgør imod det at bygge nye kirkebygninger. Det er en tanke om, at vi også kan være kirke, på steder og på måder, hvor vi klarer os med mindre. Det kan både være før, der bliver opført kirker i nye boligområdet, men også i områder, hvor der allerede er en kirke, men hvor man flytter en del af kirkens aktiviteter ud af kirken.

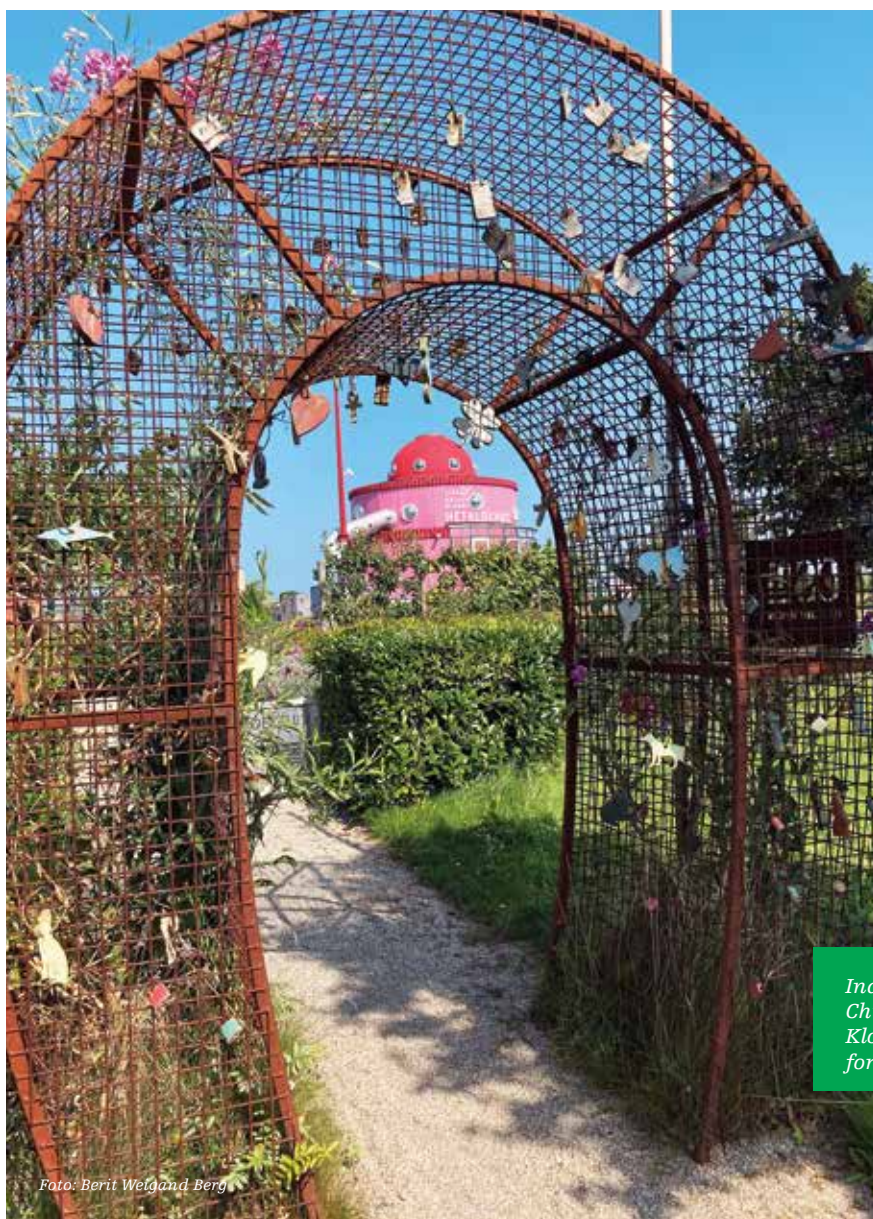
bliver opført kirker i nye boligområdet, men også i områder, hvor der allerede er en kirke, men hvor man flytter en del af kirkens aktiviteter ud af kirken.

På sin vis handler det om at tage nogle af de gode erfaringer, som allerede findes i dansk kirkeliv med sig ud i sognet. Når en præst på ganske kort tid og med ganske små tricks forvandler en hospitalsstue eller et fællesrum til kirke. Når frivillige og ansatte gør det samme på plejehjem og hospices. Når spejdere og andre fra det kirkelige børne- og ungdomsarbejde skaber kirke midt i naturen eller i den lejrbogning, de er i.

Men der er to sider til ligningen om "Simple Churching", for det handler også om at have øje for sit lokalområde. Skal vi som kirke gå efter at skabe samlingssteder, før vi bygger kirke, fordi det er det, der mangler i området? Eller er der allerede masser af steder, hvor man kan samles, hvorimod der mangler steder, hvor man kan fordybe sig, bevæge sig eller noget af det andet, som vi også gør som kirke?

Hvad vil det sige at være kirke lige her?

Når man begynder at arbejde med idéerne om Tiny Church og Simple Churching, så er der et sted, hvor man er nødt til at begynde. Eller hvor man alligevel ender, hvis man fik begyndt et andet sted. Og det er ved spørgsmålet: Hvad vil det sige at ville være kirke lige her? Og det i særdeleshed med vægt på fremtidsperspektivet i sætningen. For vi har allerede megen og god erfaring med at være kirke. Men vi er som kirke også forpligtet på at tænke på i morgen. Hvad skal vi gøre i dag for at være nærværende og relevant kirke for fremtiden? Folkene bag "Tiny Church" siger: "Vi planlagde ikke at bygge en Tiny Church. Vi oplever den som en gave, vi har fået. Og den minder os om, at vi som kirke er forpligtede på at være en ydmyg og tjenende kirke i verden". ■

Indgangen til labyrinten ved siden af Tiny Church, hvor man ser det farverige hus, "Het Klokhuis", i baggrunden, der er et fælleshus for børn.

**Dorte Kappelgaard og
Henrik Bundgaard Nielsen**
hhv. udviklingskonsulent og
generalsekretær i Kirkefondet

Kunsten at være kirke

– glimt fra studietur til Oslo

Hvordan kan kirkerum anvendes på alternative måder? Hvordan kan man tænke nyt om det at være kirke? På en studietur til Oslo i oktober 2021, der var arrangeret af Kirkefondet i samarbejde med værkstedet GudstjenesteLIV, Tine Illum og Peter Arendt, oplevede vi kirkerum brugt på usædvanlige måder – og nye veje at være kirke på i respekt for den lokale kontekst.

Jakobsmissen i Oslo

I Kulturkirken Jakob i Oslo har man gennem mange år holdt messer, der er tiltænkt det forbipasserende menneske i byrummet. Lederen Erik Hillestad, som er litterat og ikke teolog, har bygget en række messer op sammen med musikere. En messe består af gendigt-

ninger eller udfoldelser af de liturgiske led: kyrie, gloria, credo, sanctus, agnus dei, som vi genkender fra folkekirkens gudstjeneste. (Selv om kyrie og gloria – anræbelsen af Guds barmhjertighed og lovprisningen, der følger efter – i mange kirker i Danmark er gledet ud). Udgangspunktet er ikke en bestemt målgruppe, fortæller Hillestad, da vi taler med ham inden messen. Han har skrevet teksterne ud fra sin egen livsverden. Det har vist sig at vække genklang hos mange andre.

Vi træder ind i et gammelt kirkerum, der er oplyst i blå og lilla farver. Det får orgel, malerier og andet interiør til at træde frem som markante og næsten voldsomme. Denne gang er det "Messe for kærlighed". Vi sætter os på

stolerækker midt i rummet. Den forreste stolerække danner en bue, hvor musikerne sidder vendt ind mod hinanden. Der er strygeinstrumenter, messingblæsere, klaver, trommer m.v.

Gudstjenesten ledes frem af musikken, og vi synger alle de liturgiske led, omskrevet til nye poetiske, livsnære tekster. Det er frivillige musikere, som på skift medvirker og spiller efter notehæfter, som er udviklet til hver af de seks forskellige messer, som man veksler imellem.

Da vi kommer til gloria synger flere individuelle forsangere og menigheden på skift:

Fortsættes næste side ►

Kulturkirken Jakob

Fortsat fra side 29 ►

Alle: Gloria, Ære være Gud

Solist: Fordi du rammet oss med
kjærlighet

Alle: Ærer vi deg Gud

Solist: For denne vakre brann som
både varmer og kan svi

Alle: Ærer vi deg, Gud

Solist: For viljen vi fik, så farlig fri

Alle: Ærer vi deg, kjærlighetens Gud

Solist: Fordi du drøyer litt med svarene

Alle: Ærer vi deg Gud

Solist: Fordi vi så en verden full af
hemmeligheter først

Alle: Ærer vi deg, Gud

Solist: For loddet vi fik af sult og tørst

Alle: Ærer vi deg, gåtefulle Gud

Solist: Fordi du bærer oss igennem alt

Alle: Ærer vi deg Gud

Solist: Fordi du viste ansigt da de andre
gemte sig

Alle: Ærer vi deg, Gud

Solist: Fordi vi fik se dig på vor vei

Alle: Ærer vi deg, åbenbarte Gud

Alle: Gloria, Ære være Gud

(Gengivelse med tilladelse fra forfatteren.)

Det er en gennemkomponeret helhedsoplevelse, alle pauser passer perfekt, og der er ikke nogen tilfældigheder. En skuespiller læser evangelieteksten fra prædikestolen. De to præ-

Det er en meditativ gudstjeneste at læne sig tilbage i med alle sanser åbne.

Fakta om Kulturkirken Jakob og Kirkeligt Kulturverksted

Jakob Kirke fungerede frem til 1985 som sognekirke i det centrale Oslo, hvor den blev nedlagt som sognekirke pga. drastisk fald i antallet af medlemmer af den norske kirke i den del af byen. Oslo-biskop Andreas Aarflot ønskede at rive bygningen ned for at undgå, at den blev et ubrugeligt og omkostningsfuldt vedligeholdelsesprojekt, men bygningen blev fredet af rigsantikvaren. Den var i meget dårlig stand og blev også præget af mange ubudne gæster i bygningen.

Kirkeligt Kulturverksted (KKV) havde i 1970'erne og 80'erne afholdt en række kontroversielle koncerter og forestillinger i Trefoldighetskirken og andre kirker i Oslo – ofte med heftig debat med lokale præster og menighedsråd. Derfor ønskede KKV sig deres "egen kirke" og fik allerede i 1986 ideen om at gøre Jakob Kirke til en professionel kulturarena. Arbejdet med at sætte bygningen i stand – og få midler til det fra Miljøverndepartementet, Oslo Kommune, Kulturrådet og Nordea varede helt frem til februar 2000, hvor Kulturkirken Jakob blev åbnet.

Kirkeligt Kulturverksted arrangerer koncerter og forestillinger i Kulturkirken Jakob, og der er etableret samarbejde med en række af byens festivaler og

kirker i hele Norge til at kalde sig "kulturkirker", og bidraget til at vise, at kirkerummene i Norge samlet set udgør landets hurtigst voksende kulturarena.

De transparente kirkemure – Holmlia Kirke

Holmlia Kirke, en moderne kirke fra 1993, i gulrøde mursten, ligger højt i terrænet, når man kommer gående til den fra stationen. Kirke og menighedslokaler er bygget sammen, og trods de mange vinduer i facaden tænker vi ikke, at det skulle være kirken med de "transparente kirkemure". Forklaringen på det begreb – de transparente kirkemure – får vi da kirkemusiker ved Holmlia Kirke, Hans Olav Baden, fortæller, hvordan de søger at være "verdenskirke i nærmiljøet". Først og fremmest er Holmlia Sogn et lille "verdensmiljø", idet ca. 50 % af sognets 12.000 beboere i de mange boligblokke har indvandrerbaggrund fra knap 40 nationaliteter. Og kirken skal virke ud i dette lokale nærmiljø og invitere alle ind i kirken. For det at være kirke handler også om at åbne sig og række ud mod og samarbejde med hele befolkningen, institutionerne og det lokale kulturliv.

Holmlia Kirke ønsker at involvere alle generationer og udruste menighedens medlemmer til at være kirke i nærmiljøet. Det præger mange af kirkens aktiviteter i form af deltagelse i bydelsfestival, dialogforum, samarbejde med biblioteket og med et varieret gudstjenesteliv med lokale aktører involveret. Hans Olav Baden giver et par konkrete eksempler på de "transparente kirkemure". Det ene er UNITED-koncerten, som er en årlig kulturbegivenhed i forbindelse med den årlige nationale indsamling, TV-aksjon. Koncerten samler hele Holmlias kulturliv. På scenen i kirken er der over 200 i aktion og op mod 600 tilhørere. Lokale musikgrupper, enkeltartister, næringsliv, skoler, fritidsklub, bibliotek, kirke og et utal af frivillige bidrager på forskellig måde. Et andet konkret eksempel er udlejning af kirkens store mødesal, som er det største forsamlingslokale i hele Holmlia Sogn. En del af det at være en aktiv og åben kirke i lokalmiljøet indebærer også, at dette store lokale med plads til 200-300 personer stilles til rådighed for og udlejes til mange forskellige grupper i sognet – hvor en af de mest spektakulære har været udlejning af lokalet til afholdelse af en muslimsk bryllupsfest (dog ikke selve vielsen). ■

Holmlia Kirke

ster er liturger, der foran menigheden giver hinanden stola på, det vil sige det brede bånd, der hviler rundt om nakken og hænger ned fra skuldrene. De folder alterdugen ud performativt, indstifter nadveren og lyser senere velsignelsen. Der er ingen prædiken.

andre arrangører af koncerter, forestillinger, events og udstillinger. Jakobmesen, der afholdes hver søndag aften (undtagen juni, juli og august), er blevet en vigtig tilføjelse til Oslos gudstjenesteliv. Desuden har etableringen af Kulturkirken Jakob inspireret andre

Nyt fra Kirkefondet

Kirkefondet har brug for din støtte

Kirkefondet er berettiget til at modtage gaver til Kirkefondets arbejde med skattefradrag for giveren. For at være sikre på, at Kirkefondet kan beholde denne ret til skattefradrag, skal vi have 100 givere hvert år, som hver giver mindst 200 kr. som en personlig gave til Kirkefondets arbejde for liv og vækst. I år går pengene bl.a. til projektet "Den udskudte dåb", hvor Kirkefondet sammen med Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter arbejder med at sætte fokus på de 17 % af de udøbte unge i en konfirmandårgang, der bliver døbt i forbindelse med konfirmationen. Hvor underviser vi bedst om dåben og fejrer dåben sammen med de unge? Støtten vil bl.a. gå til produktion af nogle podcasts, der byder ind med viden og refleksioner. Disse podcasts vil blive tilgængelige for alle, og kan bruges af præster, men

også af menighedsråd og andre, der ønsker at blive klogere på dåb af børn og unge.

Beløb kan indbetales konto 2191-8541701207 eller via Mobilepay til 11159. Giv os sammen med indbetalingen dit navn, adresse og cpr.nr. Hvis du indbetaler 250 kr. eller der-

over, vil du som bidrager modtage "Kirken i dag" gratis. Hvis du ønsker at støtte os med et fast årligt beløb, kan du tilmelde dig Betalingsservice. Kontakt os på kirkefondet@kirkefondet.dk eller på tlf. 33 73 00 33 for at høre nærmere!

På forhånd tak for hjælpen!

Kirkefondets udviklingskonsulent får ph.d. og nyt job

22. september forsvarede Kirkefondets udviklingskonsulent, Dorte Kapelgaard sin erhvervs-ph.d., som er finansieret af Kirkefondet og Innovationsfonden.

Afhandlingens titel er "Kirke i bevægelse – at understøtte lokal udvikling af kontekstuelle kirkelige praksiser". Den introducerer for alvor aktionsforskning som en del af den praktiske teologi i Danmark. Og Dorte peger bl.a. på, at "kirken lever i mellemrummene". For også det, som sker ved et planlægningsmøde, ved en tilfældig snak i kirkedøren eller ved mødet med en pårørende på kirkegården kan være væsentlige dele af kirkens liv. Desuden peger afhandlingen på, hvordan man kan arbejde reflekterende, eksperimenterende og forankret i samtaler om eksistens, tro og

kristendom, når noget nyt er på vej i kirken.

Dortes afhandling kan læses på www.kirkefondet.dk Dorte er fra 1. maj 2022 ansat som førsteamanuensis og faglig leder på MF-KOM i Oslo. MF-KOM er kompetencecenter for forskning, udvikling og formidling i kirke og menigheder i Norge. I de første 4 måneder af 2022 vil Dorte så småt påbegynde sit arbejde i Oslo, mens hun færdiggør de projekter m.m., som hun har ansvar for i Kirkefondets regi.

Vi ønsker Dorte tillykke med ph.d.-graden og den nye spændende stilling i Norge!

Årsberetningen for 2021 er udkommet

Kirkefondets årsberetning for 2021 er nu offentliggjort og kan læses på vores hjemmeside www.kirkefondet.dk under "Nyheder". Her kan du læse om, hvad Kirkefondet har tænkt og arbejdet med det seneste år.

Tema for næste nummer af "Kirken i dag":

Folkekirke i fremtiden

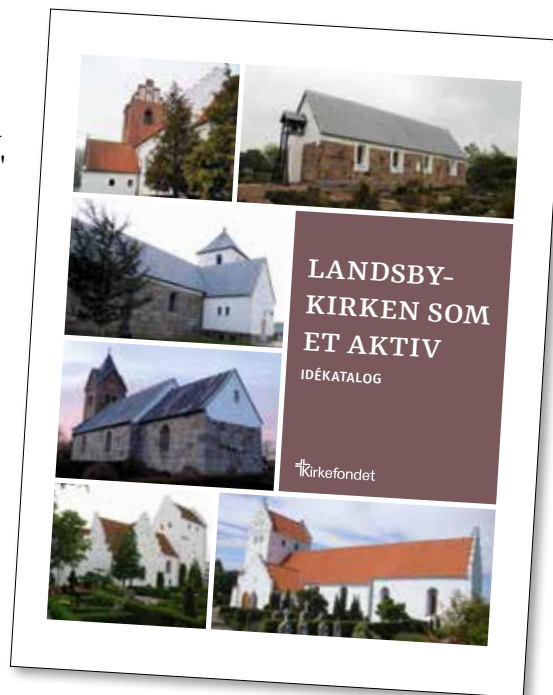
Kirken *i* dag

Landsbykirken som et aktiv Idékatalog

I forbindelse med folkekirkens fokus på "Kirken på landet" har Kirkefondet i forbindelse med projektet "Landsbykirken som et aktiv" udgivet et ide-katalog i 2016. Som et led i projektet stod Kirkefondet for en idé-proces i en række udvalgte sogne, som har arbejdet med, hvordan deres gamle middelalderkirke kan blive et større aktiv i samspil med lokalsamfundets ønsker og behov.

Idékataloget samler erfaringerne fra de deltagende sogne, og indeholder både generelle overvejelser og beskrivelse af processer og idéer fra hvert enkelt sogn. Målet med udgivelsen er at give andre mulighed for at bruge erfaringerne i deres egne sogne og kirker.

Idékataloget på 87 sider kan downloades gratis www.kirkefondet.dk under "Udgivelser", eller købes for kr. 50,- i en trykt udgave + ekspeditionsomkostninger.

Læs mere på www.kirkefondet.dk